

Ighat ntakwit Kristo

Ompö Kighöni chomi Kiyetu

Sirimnyonto pöropchö

Ghömicho omtoghi pöropchö
Kanisa Africa Inland nyo mii koro
Pökot

Ighat takwiit Kristo – ompö kighöni chomi kiyetu

KINETATA 1

A. Möcheywo Töroröt

Ki Töroröt nyo kimi otini lee kitoröto tikwin lapay (Towu. 1:1)

- Rositene kuwitwitinyi, Isiwiyenyi nee nyo kimötüing'nye kitoröt? Ki ng'o nyu nyo kimi onkit kitomö kutor tikuchoni?

Töroröt ki kapkey sömök

- Kirkegh kö akong'a Töroröt nyini pö man ki ata kapkeypa Töroröt nete pö man? King'ongwecha Töroröt kegh lee Töroröt Papo nyo lee ighin, nko le Töroröt weri nyo lee sörunin nko nyo lee mikulögh nyo tiliil nyole soghsoghin. Ato isomönönyi pipilya, siwiyenyi lö ting' kapkeychete lee sömök otöp nko ororyö nyaye ting' Töroröt onkit. Kapkey pa Töroröt kimökinkitunechanye ompö chireryo ptang'eng'möt poto ompö ara mikulögh onkit.
- **Towu. 1:1.** Töroröt ompö pipö Epraniya kekuro (Elohim) poru kaynanoni lö chang Töroröt ompö kapketanyi ompö kikirut.
- **Towu. 1:26** Ng'ölonö Töroröt kegh ompö chong'in "kegha ptang'eng'möt ompö körkeyintönyo" kuporwecho Töroröt king'ata towunöt kapketanyi.

Töroröt onkit nyo pö kokay (kinonutyo kirurut 33:27; Söluut 90:2)

- Kitor köny nee Töroröt? Ee ki mii chii nyo kigh nyinte nya? Anta kigh key nyinte nya? Ee kimi pöroyin nyo kimöminye Töroröt nya?

Töroröt ki mikulögh (Yoana 4:24)

- Kimökecha omisyö nyo kyömöy, pögh cho kigheghöy, nko yömöt nyo kimung'o. Kimökecha löpoyin tökerostena. Möchöy nee nyu Töroröt nya?

Töroröt ki wow aki awes

- Töroröt onkit ki wow kisir tikwin lapay. (Tilöy ng'winy, Asis, Arawa, Töpogh, Onyöt, oy). Möminye nyo wow kitil nyinte.

Kigh Töroröt tikwin lapay (Epra. 11:3)

- Ng'o nyo kigh yim nko ng'winy otini lee tagh nya? Melö onyöt anta oy. (Towu. 1:1)

Töroröt kimi wop anka lapay (Söluut 139:8)

- Kimi Töroröt kwichchi tikwin lapay koroswekwa ompöwölo mii nyinte woptine choni lapay (**Chere. 23:23-24**). Memuchenyinye teryowi koor nyo möminye Töroröt. Mii wooptin lapay. Meminyinye onkit, ompöwölo mii Töroröt osis nko nyi. Kikuyomisi lö mopistenokwanye opin kokay. (**Epraniya 13:5**)

Töroröt kipö owesyö (Matayo 19:26)

- Kigha nee Töroröt yim nko ng'winy nya? Kimi Töroröt kwich tikwin lapay kipuryö kipöghisyeghö kigh ompöwölo awes nyinte. Möminye kigh nyo pölöy Töroröt megh. Michini keghanacha nyinte nyoman ompöwölo muchöy kwichöy tikwin lapay.

Töroröt kunkit lapay (Söolut 147:4-5)

- Kinkiti Töroröt lö nee wölo kightoy yim nko ng'winy nko tikwin lapay cho mii orinyi? Ee ki mii chii nyo kinet nyinte? Menetönye kegh Töroröt tikwin, nkit lapay. Möminye kigh nyo lee nyinyan anta nyole nyeng'u nyo menkit Töroröt, nkit kömpölelütöku lapay. Nkit kichirutöku lapay, nko kiwöyütöku nko möchütöku. Menkitunye piich walaka, wölo Töroröt papong'u kunkitu osis lapay. Möminye chii anka nyo nkit parakung'u lee wölo nkütitö Töroröt. Nkit ompö kinonütöku lachim. Ompöwölo nkitech nyinte, michini nyu ompö nyakanat lapay keghana aketighö kegh nyinte ompö ng'al lapay.

B. Kigh Töroröt yimwöy nko ng'winy

Kimi kipsach Töroröt Mikulögh nyo Tiliil kwich tikwin lapay

- Kinen ng'winya nya kitoma kutor Töroröt kwich kigh anka tikwil? (**Towu. 1:2**). Nko kitökütiryal korö, kimi Mikulögh nyo tiliil kipsach ompö ighata tikwin lapay. Mikulögh nyo tiliil ki Töroröt akimötöng'nye kitoröt. Wölo melö mikulögh nyo tiliil onkit nyo kigh tikwin lapay; Ki Töroröt papo, Töroröt weri nko Töroröt mikulögh nyo tiliil cho kigh lapay.

Asis nyo tagh: kigh Töroröt löpoyin (Towu. 1:3-5)

- Owesyö Töroröt nyini kiwaghach koor nyo kimi tiwin kung'win löpoyin, Töroröt nyini kiwöyökuneninyi wölo tuw tenyonönyi löpoyin, kimenkitönyinye ng'ölyonto man wölo yenyu kinkitunyi. Kitoma kiwaghach Töroröt ng'winy, ki gha ng'winye akitirwönote. Kilenye nyoni söponwecha kitoma kiwaghach Töroröt, kipöng'yö ompö paytagh pö onyöt nko ooy. Wölo

otini kyonkitukw ng'ölyonto man, otyokisyekwa ompö tosönöto onyöoot nko putintöonenyi.

Asisto odeny: kigh Töroröt yim (Towu. 1:6-8)

Asisto sömök: kipesyö Töroröt ng'winy nyo yamat, nko ng'arpil (Towu. 1:9-13)

- Kigh Töroröt kimilisyö pögh atökumä kirumä mg'winya nyo pisat, akwigh ket lapay.

Asisto ang'wan: kwigh asis, arawa, kokel (Towu. 1:14-19)

- Töroröt kī pö tötuut. Ompö nee takwigh Töroröt asis kīpusi akirökto chik nya? Kilo nee takwigh arawa kīpusu akīma? Kigh Töroröt lenyoni ompöwölo Töroröt nyinte nyo pö tötuut. Kikonecha nyinte Asis, arawa nko kokel tömöne kenkiti osis, oroo, nko könyis akī tökeghanacha nyinte ompö ayomis anka tikwil nyo mii ng'ölyontenyi.

Asisto muut: kigh Töroröt törüt nko tipö pögh lapay (towu. 1:20-23)

Asisto muutnko akong'a: kigh Töroröt kyak nko tipö wudin lapay (Towu. 1:24-25)

- Pö töng'önchin nyoman kiyi keti, kyak nko tiku wudin kiripata kegh nko wölo kilata chane. (Towu. 1:11,12,24,25)

C. Kigh Töroröt tikwin lapay cho karamach kinopchini ptang'eng'möt

Tiliil Törorötl (petö. 1:16; 1 Yoa. 1:5)

- Kigh anka tikwil nyo kigh Töroröt kī pichigh akikaram ompö nyinte. Lapay cho mwoghöy akwighöy Töroröt kī karamach, ompöwölo tiliil nyinte. Meghönye kigh nyo gha. Möpköchinechanye tikwin cho ighisyegho söponwecha osis, wölo chino ighöy Töroröt kipo man akī tiliilöch.

Chomnyogh Töroröt (1Yoh 4:8)

- Ompö nee takwigh Töroröt tikwin lapay cho pichighöch nya? Ompö nee ye takwigh pögh, nko ng'winy anta akwa cho sisinchinö cho kyomöy? Ompöwölo chömecha Töroröt kī kigh tikuchoni lapay kīkaramach atökeng'örokyinö otini kyomöy. Ataye kitötö Töroröt tikwin lapay cho karamach. Kikonī ompö werinyi Yeso kristo kimegha kimurtewon ompö acha. ato kimī Töroröt kikonī werinyi kīma ompö acha no, inonenyi lö mii kigh nyo memukönye kwighwecha (**Rumi 8:32**). Kitömönye kesörwecha,

kikītigho kegh ooy, anta Budha anta tepa Hindu anta nyinte key nyino kinonenyi lö muchöy kisöröpchini söpontang' u. Wölo yee kinkitunyi lö onyöt ki putin, akī lö Töröröt nyo konecha tikwin lapay cho kimökecha. Kinkitucha yee lö pkono tikwin löwir wölo mii Töröröt, akeyokyini sörö nyinte osis.

KINETATA 2

A. Kigh Töroröt ptang'eng'möt /chii

Kigha Töroröt porpö chii nying'wityan (Towu. 1:26-27)

- Otini kiwany Töroröt kwich kyak nko tyonkin ompö asispa 6, kwich nee ng'at? Ng'o nyay kilö kegha chii ompö körkeyintyönyo nya? Ki kapkeypa Töroröt nyaye (papo, weri nko mikulögh nyo tiliil nyo kighöy tikwin lapay) Kigh Töroröt nyo tagh Adam, lötu kwich Awa kiliki king'örokinto Adam akiliki korkenyi.

Kigh Töroröt chii ompö körkeyintanyi (Towu. 2:7; 1 kor. 15:45, 47)

- Kikigh Adam chipö tagh kilikin nyo satat. Satat chii akumuchöy king'olonöy nko Töroröt. Söpon pö chii kitöso kegh möt, machat nko limtagh akumuchöy nyu kilinyot nko Töroröt ompöwölo ting' möt, machate, nko limtagh lee nyo pö Töroröt. Kimi oripö Adam körkeyin pö Töroröt melö sanyto portanyi.
- Möting'Nye Töroröt sörom, aki melö kikigh nyinte, pö kokay akipö yim, kinyoruno nyinte söpon. Ting' Adam sörom, kikigh nyinte akipö ng'winy.
- Kighkey Töroröt kipö ororyö wölo ting' ompö orinyi otop pö chii.

Kitö Töroröt chii paytagh pö ng'winy (Towu. 1:25-31)

- Kikilenchi iyiy achangiti anyighit ng'winy.
- Kikigh Adam kiliki kötöng'e, mötit aki nyo kiroso chii anka tikwil (pinway) cho yiyu nyinte.
- Kutö nyinte kipayta para Eden.
- Kikigh Adam aketö kirip ng'winy, akughan Töroröt akisich ghömichö nko nyinte.

Kitö Töroröt chii kityakat kikil (Towu. 1:29, 2:16, 17)

- Tömöne kirumi machata Töroröt ompö Adam kikitö nyinte nyay lee ighan kirurut.
- Kimwochi nyu Adam nko Awa kong'otinön nko chama Töroröt, ki kikaram kutö chane kisich kikil tömalik sekey. Ketö chane kikil kughan akicham machata Töroröt - akinyori ara söponpö kokay, anta peny machata Töroröt - kinyori megha kokay.

- Chii anka tikwil nyo töghöy anta meghan machata Töroröt ki kegh ng' oki. (**Rumi 3:23**) kimwoghöy nee Töroröt ataye kilö imeghenyinya?
 1. **Pesyogh nyo pö lawel nko Töroröt.**
 2. **Megha poor nyaye pö suu.**
 3. **Megha kokay ompö maa.**
- Nane lö kigh Töroröt paar akutö akwa lapay cho ghömöy Adam. Möminye cho kichöpöy Adam kimököy Töroröt Adam kughan nyinte kwile nko ng'ölyontenyi.

B. Työmuut (Towu. 3:1-5)

- Inaan lö onyöt ki papoto putintön aki putinte nyo wow nyite. (**Yoh 8:44**) Kikötkötchi onyötö tomtomönöt mikulöwu Awa meghan ng'ölyontonay pö Töroröt. “Kelö kamwa Töroröt nyoman” **köröw. 1,**
- Kimötting'nye man Awa ompö ng'ölyonto Töroröt. Kiwityeghö kwam **körö. 2, 3.** Akwanyi kilö Töroröt imeghenyi nyo mötiny ompö **2:16.**
- Kakiwur Awa ompö chopata pköchin (**Oseyä 4:6**).
- Kakilis Awa nyu lokonyin ompö köröwonto 5 akutor kwityö ompö mikulöwunyi ompö paraku Töroröt.

C. Chintagh (Towu. 3:6)

- Kimeghannye Awa Töroröt, kipeny ng'ölyontenyi rosee wölo kiyong'toy kegh akimöminye Töroröt mötinyi.
- Kilis onyötö Awa akughan nyinte onyöt kisir Töroröt, kwam okintonay kikitagha.
- Melö kikilis Adam, kinkit nyoman ng'ölyonto Töroröt lö penyat ki taghate (1 Timöteyö 2:14).
- Ng'ölyonte ki keghan anta mökighan melö ketech anta kepeny. Kisikuno kighawat techat, aki penyat Kung'winöy otinö makighanye.
- Melö kitö kitighö kegh Töroröt ompö kikonutyo chomnyenyi nko owesyenyi wölo kighan kegh paat.

D. Tikwin cho kiripu (Towu. 3:7-24)

- ompö penyateng'wa kiripi meghat nyo pö mikulögh nyo kipesyö chane kilowit nko Törorötting'wa nyay kö lee ketpö söpeng'wa (**Isa. 59:2**)
- Kimokimicha kung'at kaa Töroröt.
- Mökiminye söpo mikulögh lee wölo lata atay kikightoy.
- Kinyori Adam nko Awa asil pö ng'oki---Kisik maral söponwekwa nyo pö cho ghach. Kikwong'kwongisyö akunyorisyö otöptinekwa.

- King'at tuyoghtöng'wa nko Töroröt, Kiliki lapay pumpö Töroröt (**Rumi 5:10a**).
- Kikiyona chane para Eden (wölay karam kitö Töroröt chane). Kipa wölo mii köto kughotyö tömöne kwomisyö.
- Kiripi megha poor megha mikulögh. Kitita atokimeghyö ompö Adam nko Awa ompö poor.
- Kichipö ng'at korö kimikul ompö paraku penyateng'wa.

E. Köpöyit ng'oki Adam piich lapay (Towu. 5:3)

- Otini kima Adan ompö ara mikulögh, kitoma kima ompö poor, ki kikitöng' moning'. Lapay nyu cho kikiyi ompö Adam kitöng'eto otöp nyo pö ng'oki (poor).
- Inan lö yiyo kigh anka tikwil nyo köröy kegh laras - lenyoni nyu ompö Adam. Kikiyichi monechi sanypa para Eden, pesyot nko Töroröt. Ptang'eng'möt lapay kinamat ng'oki cho kinyorchii Adam kukötöng'wa. Kakeyichecha ng'winyunete kechi meghon ompö ng'oki, kipuryö Töroröt nko kikonöt (**Epeso 2:1, 3, 12**).
- Ompöwölo kichicha lelate ompö yiyo Adam, kechicha tosonchote, akimokitöng'öchanye kigh ompö ara mikulögh. Machate nyu keyichecha kaw nyo sis nyo rel.
- Möchöy Adam, Awa nko ripichi chii nyo söruno chane ng'al cho ripu penyateng'wa makate chii nyo chömöy kiliki amöros nyo söru ptang'eng'möt atökisich kikonöt nko ghömichö nyo karam nko Töroröt. Makaat chii nyo puryö lelut aki nyo chömöy akitechöy Töroröt. Kilit Töroröt ompö ara yiyo Yeso kristo atökuwur onyöt akuyoki ptang'eng'möt wölo mii Töroröt. **Epr. 2:14,15**

F. Kung'win ghetin: Yeso kristo (Luka 4:1-13)

- Kikil papo Töroröt Yeso kristo, nyole werinyi kiliki pöytoghin nyo rel.
- Kikityam Yeso kile wölaye kikityamta Adam nko Awa wölo kirinyta nyinte (**Epr. 4:15**). Kityam onyötö nyinte omisyö, owesyö nko pärchin (**Matt. 4:1-11**). Otini kikityömöy Yeso kikicheröy kikirut cho tililöch akuporu kighanat ompö ng'ölyonto Töroröt akughyö kitagh onyöt.
- Ki sis Adam nko Awa chaye kimeghönönye Töroröt akitecho, Yeso kikisich kikonöt ompö Töroröt, pponyi osis lapay.

G. Kityam Adam nko Awa kiwinya lelutkökwa Töroröt

- King'ata kilel Adam nko Awa, kiyotisyö konyikwa akisiwa lö kichi chirutöch. Kutor kisich kinkitöto ngo'ki akichop kalya Töroröt. Kiwiny kegh ompö para Eden akuyenö kegh sökö (**Towu. 3:7, 8**).

- Ompö owesyeng'wa kikumukchi kuyentö kegh wölo kimöchamaténye kokay ompö konyi Töroröt. Wölo ompö kisonöt kicheny Töroröt pöroyin kuyentö lelutkökwa. Kiyeng' kecha nyo kiltil akutö chane kuyenö kegh siree.
- Ting' Töroröt artinechi cho michini keghana. Memukönye ptang'eng'möt takwigh kegh kiliki nyo chamate ompö taghu Töroröt. Ng'ölyon nyo chamate ompö acha kiyinö kakwigh Töroröt amelö chinö kighecha.
- Mömichinye kewinyenacha kegh wölo mii Töroröt ompöwölo chömecha nyinte ompö kiyinö kakwighwecha Yeso kristo.

H. Keyomisi Töroröt ghetin (Towu. 3:15)

- Ompö para Eden kiyomisi Töroröt ghetin Yeso kristo nyinte ki Adam nyo pö odeny nyo kiyoni Töroröt kipayta ng'winy akiliki mikulögh söpoon. (**1 Kor. 15:45**)
- King'win Yeso kupöl pung'köcha akuyoki pöroyintöncha nyaye kitö Töroröt tagh Adam.
- Kitoma kipistö Yeso ng'winy akimila yim, kukilo "kökonokwa owesyö lapay ompö ng'winy nko ompö yim" (**Matayo 28:18**).
 1. Ting' owesyö ompö yim ompöwölo Töroröt nyinte.
 2. Ting' owesyö ompö ng'winy ompöwölo kitö Töroröt papo pöroyin kipayta ng'winy kimikul.

I. Kiyokini kighöni pöroyin nyo rel nyo pö chomnyogh nko Töroröt

- Kitoma keghan kristo kikikimito ompö Adam nyay kimötö pöroyintanyi ompö ng'oki, akelatecha choni tikwil. Ompö taghu Töroröt nko kighanatencha kelikucha monechi. Kakeyiecho ng'at ompö katanyi.
- Memukönye Yeso tökimötö pöroyintanyi. Ompöwölo kichicha monechi kimemukonye tökupot pöroyintoncha nyo rel ompö Yeso.
- Kiketö kighöni otöp nyo rel, **2 kor. 5:17; 2 kor. 15:49**. Otöptöncha nyay kipö könyisyok nyaye pö ng'oki, (nyay kikimila Adam) kukima ompö acha (**Rom 6:6**).
- Mii kighöni kaa Töroröt ompö kristo nyo lee keghyong'teweche. Ompö **1 kor 1:30** kimicha kighöni oripö kristo. Kakitönecha Töroröt oripö kristo nko orito katanyi. Lata nyoni nyu kighöni. Mökechichanye yenyu chopoot ompö ara mikulögh wölo kichicha mökosöch.
- Ting' kighöni yenyu otöp nyo rel aki ighan cho relecha ompö kristo (**2 kor 5:17**). Tyokote chane ompö paytagh nko owesyö otöp pö köny (**rumi 6:6**) Kighyong'echa kemung'öy, keghönöy nko kekomöy Töroröt ompö aranete kupunto cho echönut ompö möng'encha.

- Ompö **Epeso 1:3** kikusoyonecha Töroröt ompö ara mikulögh kuweri kristo. Kiketing'etecha kisoyonutchoni. Mokekonechanye cho relach kung'at cho ighecha kelikuna cho lee pipö mikulögh tya kisir chete kikenyorucha.
- Ripe Epeso 1
 1. Körö. 4 – Kikilecha Töroröt ompö nyinte.
 2. Körö. 5 - Kikumacharecha Töroröt kirwakecha ompö chamatenyi.
 3. Körö. 6 – Kachamecha Töroröt kuweri pöropchenyi.
 4. Körö. 7 - Kiyownecha sörunöt ompö kisönkachi nko lastagh pa ng'oki kiripta kegh nko wowin pö pöropchenyi.
- Tasa tagh rosa köröwe chona walaka lee 1, 2, 3, ayiter paraku kigh nyo kakwigh Töroröt ompö cho kakwigh nko cho tökwighöy. Tikuchete ki melö ompö poryo ptang'eng'möt wölo kegha Töroröt ompö ptang'eng'möt.
- Muköy chii kimölyöng'wi ompö kighanat onkit ato igh Töroröt ompö möt. Meghönye kighönintö ng'alechete ompöwölo mii nyinte kaa Töroröt.
- Rose ng'alechi lee “ompö kristo” ompö nyinte ki kipöghisyeghö kinyil ompö kukot cho pö tagh nyoman.

J. King'ang'a pöroyin

- Kwityin ghetin, kwityin söpoon. Ting' Töroröt piich odeny nyo tagh ki ki Adam, nyo pö odeny ki werinyi Yeso. Kikeghömö kighön yenyu nko Adam nyo pö nyinö lee söpontöncha.
- **Kolosay 2:9-10; 3:3-4; 1petö. 1:3; 2 petö. 1:3**
 - Ompö ng'ölyonto Töroröt keting'etecha söpoon nyo moting'nye ketiyö. Kikekonecha söpon pö kokay ompö kristo.
 - Ompö kikirut, keting'etecha tilyantan nyo möwöyökonye.
 - Kiting'öcha man nyo metunduronye.
 - Kiting'öcha chamat nyo meswomonye.
 - Kikerwokwecha nyo mökiminye kelim ng'at.
 - Kiting'öcha cho ng'öri cho mötösönye chii.
 - Kiting'öcha pöroyin nyo melukoye.
 - Kighyöng' nyo metimtimonye.
 - Otöp pö man nyo mokulung'onye.
 - Machey nyo mepotönye, macheyunini ki mikulögh nyo tiliil.
 - Milat nyo mömosonye.
 - Mökosyö nyo ghamat.
 - Penki nyo mököronye
 - Tikwin cho puryö sörom.
 - Kareran nyo momilönye chii.
 - Kalya nyo möwiröynye.
 - Ng'örekyö nyo mechikunye chii.

- Pöropchö nyo mepöpekonye.
- Owesyö nyo mönyörkölölitunye. Owesyononi nyo kigh nyini kisiltegho nyörkölelyencha.
- Kipolöt nyo moghöchöynye.
- Sörunöt nyo möting'nye kuwustöo/pot.
- Lastaghat nyo mokunonönye chii.
- Ghetat nyo möchiwitonye
- Ghetat nyo mepöpekonye
- Kwang'utöt nyo möwöyökonye
- Otöp pö köny nyo mökiminye
- Otöp nyo rel nyo mökiwöyökinye
- Akwa mikulögh cho menyorisytnye
- Kömöy nyo kikepighyong'i
- Asoyön nyo Mesusonye
- Kikonöt cho möminye kiskusötö
- Möminye söromu köromnyo Kristo aki ghamatecho pöroyintonyi rel ompö Kristo.
- Kighanat nyo molyong'chino kighönintö korunyonet könyorchä Kristo otinö kakumon mikulögh nyo Tiliil. Keyech ompö ora mikulögh kikatach chinö kakwighin Töroröt melö chipö ptang'eng'möt. Kikalya kerecho otöp pö köny akeghecha kesopcheghenö otöp nyo rel. (**Rumi 6:11**) kanya kunetech mikulögh nyo Tiliil ng'alechetchi.

KINETUTYO 3

A. Mii ptang'eng'möt sanypa par

- Kikiyichi Apel nko Kain sanypa par (Towu.4:1-2).
- Kinen nya ompö Kain, Apil nko acho lapay cho kikiyichech Adam nya? Pipö kaa Adam lachim nko acho kechi pipö ng'oki cho mii ompö paytaghpa onyöt ompöwölo Adam, nyay lee paponyo ki kichemwokiyon. Kichicha chemwokiyis ompöwölo kakiyiecho kechi pipö ng'oki melö ompöwölo kighecha ng'oki. Otöptöncha nyo pö ng'oki nyini lee nyarilta (**Epes. 2:3**).

B. kikeyichecha kaa Töroröt

- Achane lapay cho ting' kikönöt ompö Kristo ki melö tökipesyote nko Töroröt. Kikichicha pesyote tagh nko Töroröt akimökiminye wölo kimilisyegho, wölo yee kuweri Kristo kakimilonchecha wölo mii Töroröt.
- Kakeyiecha kung'at melö tökemitecha ompö ng'oki kaa Adam; wölo Töroröt nyole paponcha akechicha monechi ompö katanyi.
- Möminye nyo kigh nyo pesyonecha nko chomnyo Töroröt nyo kiting' ompö monechi (**Rumi 8:35-37**).
- Atanye king'win Apel kisagh Töroröt king'win ompö machata Töroröt nya anta ompö machatenyi kegh (**Towunöt 4:3, 4**)? Kipi Apel wawa kech lee wölo kirurtö Töroröt; kicham Töroröt Apel kitach ropöwechi/ amöröstinechi.
- Ompö nee takitach Töroröt ropöwo Apel nya? Ompöwölo kighan Apel Töroröt. Kighanat onkit nyini kikichama Apel (**Epra. 11:4**). Kikön Apel Töroröt nko kiyomisöto ghetin.
- Eki kisön pö kech cho kighakta ng'oki Apel? Ewo! Kighanat ompö Töroröt nyini kisörunö nyinte ng'oki. King'win nyu Yeso kimegha kimurtöwon könyis cho chang' king'eta kima Apel ompö poot, wölo kighakta meghenyi ng'oki Apel tikwil.

C. Kakipkonchicha Töroröt akesich kikönöt ompö Kristo

- Lee wölaye kimeng'winnye Apel ompö machatenyi wölo mii Töroröt kilenye nyoni ompö anka tikwil. Kighönecha lö kighakta megha Yeso ng'okicha, nki nyi kakipkonchicha Tororot akeghönöy ghaktagh nyo pö megha Yeso ompö ng'okicha.
- Le wölo kichamtaTöroröt amörospö Apel, ompöwölo kirip ara Töroröt, kilenyoni chicha tikwil! Kungorokchi Töroröt megha Yeso ompö acha lee

amöros nyo chemate. Nyo mökiminye amöros anka nyo siröy nyete chömöy Töroröt ompö acha.

D. Kain nko konutkachi

- Kirip kegh nko Towu. 4:5 kitaach Töroröt konuut pö Kain nya? Ompö nee? Ompöwölo kimeghannye Töroröt. Kimökyini kegh tikwin akichömöy kegh kisir! Kimötöng'nye kikönöt lö yoku Töroröt ghetin nyo ng'winöy kuwuröy onyöt akisöni ptang'eng'möt.
- Kiwo kain ompö machata Töroröt nya? Ewo. Nee machata Töroröt ompö acho ye? KEGHAN lö kima Yeso ompö ng'okicho atökisörwech. Ato kipecha ompö oor anka chömecha Töroröt? Ewo. Möchömönye Töroröt chii anka tikwil nyo ng'winchini nyinte ompö orenyi kegh. KEGH lenyoni ki kemwochi Töroröt lö ani nyo onkit wölo menkitönyinye kigh. Möminye kigh nyo mii orincha nyo pö man ompöwölo kiwarecha ng'oki aki merokonye ompö taghu Töroröt nyo tiliil.

E. Kitagh kain kiterchi Töroröt, akitigh Apel

- Rose lö wow pöropcho Töroröt ompö kain. Kitö pöroyin ompö (**Towu. 4:6-7**).
- Nko kimöchöy Töroröt lö tökiwaghach kain mötönyini akwipi konuut cho karamacha, kigh nee kain? Kilet tagh kwang'erit mikulögh ntakwigh ng'oki.
- Kiterchi kain Töroröt akilimchinö? Ewo, tomeghannye chii Töroröt, akughan kegh kisononöy, akichoykonut aki lötu möyiyönye akwa kokay.

F. Kiyong'öy kegh ripanpa kain lee nyinte

- Kiwaghach kain mötönyini löti nya (**Towu. 4:16**)?
- Kicham tikwil ripan pa kain kimong'isyö kipuryö kiwöyutyö Töroröt. Kimöng'isyö akimeghyö kipesyot nko Töroröt.

G. Kikonö Töroröt Set ompö paraku Apel

- Ompö towu. 4:25, kikonö Töroröt ng'o ompö paraku Apel nyaye kitigh kain? Kikonö Set ompöwölo ng'wino ghetin areto yiyenyi.
- (**Towu. 4:26**) Atoyiyöy Set Enosho, kikikicham piich Töroröt. Kipköchi piich machateng'wa ompöwölo mii Töroröt kutor kikwol Töroröt akisom kisonöt nko king'örokut lee papong'wa Apel.
- Kimukecha tikwil keghöne akekil echotyön. Kitoma kelikuna moning'o Töroröt ki kikikuröy kigh anka tikwil ompö king'örokut (kong'ot, yiyi, moykut, kutingot, asis, kukötin). Kikisoghöy ompö chane tikuchini kimöchöy. Ompöwölo kichicho moning'o Töroröt yee kimichini ketighenöcha kegh nyinte paponyo.

- Kigh anka tikwil nyo imochenyi kimichini tighenö kegh papong'u nyo mii yim. Rosöy ng'o moneku ompö tikwin cho möchöy nya? Ato am kömöy, mwochini ng'o? Ato chopote ananka mwochini ng'o? Ato chiryote, pkonöy wölo imitenyi teyörchinö sakit. Ompö nee? Nkit lö chomenyi chane akı cheku chane.
- Ompöwölo kima kristo ompö ng'okicho ani nko nyi, kilikunyi mompö Töroröt nyo imukenyi wechine nyinte ompö king'örokut anka tikwil.

H. Pöropcho Töroröt ompö Enok

- Otini kima Enosh kimökonınye kikirut lawel piich cho kikuroy kayna Töroröt takuwer könyiswö cho chang'.
- Ompö **Towu. 5:22-24**, Ng'o chichoni kiwestoy nko Töroröt akumit Töroröt yim amönyori meghat? Enok. Mitöy Töroröt monechi löwir kipa yim lee wölo kimitita Enok.
- Atomila Yeso kitoma kemeghyenöcha, kepetecha tikwil yim kipuryo kemeghö, lee Enok. Otinö inetöy kegh ng'ölyonto Töroröt, inkenenyi cho chang' paraku wölo mititoy Yeso monechi.

I. Ghöghin pö piich

- Atay kitokisöpoy Set, kimiloghchi piich Töroröt. Wölo lötu kimökıyang'nye Töroröt (**Towu. 6:5**).
- Ompö ghöghintong'wa, kilö Töroröt owonyöy piich ompö ng'winy (**Towu. 6:6, 7**).
- Nko kimirmirit Töroröt, ki ki wow pöropchenyi akutö piich pöroyin nyo kötegho ng'okikwa (**Towu. 6:3**). Kichil mikulögh nyo tiliil kunonchini chane kiwöghokisyö akughan Töroröt. Kichil mikulögh nyo tiliil pichi lö nee nya? Kipöghisyeghö mikulögh Noa kurwoyü ng'winy (**Epra 11:7**).
- Eki otı lee yee? Tökichilöy Töroröt piich lee ompö pöroyin pö Noa? Owöy, ng'olonöy mikulögh nyo tiliil ata yee.
- Kinetinyi mikulögh nyo tiliil nkitunö ng'ala man lö nee? Kiyokunyi chii aking'öngunyi ng'ala man ompö puku kikirut. Pöghisyegho nee mikulögh kunet piich nya? Pöghisyeghonecha mikulögh keneta piich ng'ölyonto man lee wölo kipöghisyegho Noa.

J. Kitat Töroröt kisöri Noa

- Kikiyi Noa kilelat lee chii anka tikwil. Kimemukönye kwichchini kegh kigh tökichama ompö taghu Töroröt. Wölo kisich Noa kikönöt ompö Töroröt nko ng'ölyontenyi lö yonu ghetin nyo söru nyinte. Kirip kegh nko **Epra. 11:4** kighan Noa Töroröt.

- Ompö man kī kighömöy Noa kinyarīl lee chii anka tīkwil, wölo kisōri Tōroröt ompö kisonötenyi nko katanyi. **Towu. 6:8** nyo tagh kīng'alana “pöropchö” ompö Pipīlya.
- **Towu. 6:9** “kimötīng'nye Noa lelut” mwaghat ng'at nko ng'at ompö kikirut lö möng'isyo pipö man ompö kighanat. (**Rum 1:17**) Kighanat nyo chīchīmoy kighōni lee ompö osiswo Noa nko Apel.
- Ng'o ompö acho nyo kighömöy kīchīwīto kirwoko Tōroröt? Kichiko nee Tōroröt kīchamech? Mōminye! Acho tīkwil lee Noa kesōrwecho ompö pöropcho Tōroröt onkīt (**Epeso 2:8**). Kōteroko keyonwecha kirwoko Tōroröt, wölo lee wōlini kisōruntö Tōroröt Noa, kiyotwecha tīkwil sōrunöt ompö ara Yeso.

K. Nkadich

- Ompöwölo kimöchöy Tōroröt kisuru Noa, kurur nyinte kītech nkadich. Ee kinkīt Noa wölo kītechtōy nkadich (**Towu. 6:13-16, 22**)? Ewo, kighan Noa Tōroröt nko ng'ölyontenyi akītech nkadich lee wölo kimwaghta Tōroröt.
- Mōpīstonechanye Tōroröt mōkonecha kirurut lee wölo mōköy keghantecha. Lee Noa kemukecha tīkwil keghōne ng'ölyonto Tōroröt nyino mwowecha. Kitat Tororot wölo kitekto Noa nkadich, atökisōrunö nyinte, kītötwecha Tōroröt kesōrunenecha ara Yeso kristo.

L. Kirurutyo Tōroröt kelīt Nkadich

- Kilīt lö nee Noa nko tyonkīn nkadich nya? Kīkar ng'o kuke otini kakīlīt chane ori (**Towu. 7:1, 16**)?
- Ompö nee tōkīkar Tōroröt kuke? Kīkar Tōroröt kukee tōmöne kītipī chī mii ori wölo töghume atömölītī chī mii sany ori.
- Mii chii nyo kimegha nkadich ori nya? Ewo. Kikīlītucha löne sōrunöt nya? Kikiwerī kristo, akī lee wōlay kīkar Tōroröt kuka nkadich, kīkōrchī chay kikisōri ori, kikīkōrchecha nyu tīkwil oripö kristo tōkesōrwecha kokay. Mōkewöyechane meghat anta owesyo ng'okī ompöwölo atokīmeghecha yee kepetecha yim nko nyinte. Keyokyinö Sörö Tōroröt ompöwölo mökepetechanye maypa kokay wölo kichopo piich kong'.

M. Kiwonyö piich cho kimi sanypa nkadich

- Kirip kegh nko **Towu. 7:17, 23**, tya piich nko tyonkīn cho kimeghyegho saypa nkadich? Lachim.
- Tya piich cho tomōnye kughan kristo cho petöy maypa kokay? Lachim.

N. Kinan Tōroröt Noa nko lapay cho kimi oripö nkadich

- Kimöwityeghönye Töroröt Noa nko lapay cho kimi oripö nkadich. Kirip Töroröt ayomis pö kisörunö chane pögh (**Towu. 8:1-4, 14-19**).

O. kikonï Töroröt Kitompil lee macheyunyi

- Kiyomis Töroröt lö mowurenanye ng'at pögh piich akikonï kitompil lee macheyuto ayomis (**Towu. 9:12, 13**).

KINETATA 4

A. Anawin nko tighintöno pipö papel

- Ee kirip ripanpa Syem nko cho pö Ham nko cho pö Chapet Echotyön? Ki ng'ori cho kilata Apel, Set nko Noa wölo kimaripnye cho chang' Echotyön.
- Kirip kegh nko **Towu. 11:1-4**, ompö nee tökimach kitech piich tintiryonto nyo kogh pö papeli? Kimökchini pichi, achane kegh opin.

Kitoytoyö Töroröt chane

- Kimöchöy kitech tintiryön wölo kitagha Töroröt chane kuwanyta. Töroröt nyini awes aki wow, kilenyona nyinte nyo ting' kirwoko ng'al lachim. Ompö Towu. 11:5-9, Töroröt ki awes kitil tötuut lachim cho tötoy ptang'eng'möt. (**Ng'öt. 16:9**). Kitech pichoni kanasyantanoni lö tömökipesyö wölo ompö oghighyo mikuliskökwa nyo meghönöy Töroröt kwich Töroröt chane kitoytoyö.

B. Kikil Töroröt akurur Apram

- Ompöwölo meghannye piich Töroröt, kitech kanasyantanini, Ee kigh nyoni Töroröt möyoni ghetin (**Söluut 115:3 135:6**)? Ewo, melö wöyököy Töroröt mötini. Möminye chii nyo körtoy Töroröt anta igh nyinte kiwayak kinanatenyi. Möminye lelin nyo pölöy Töroröt. Kikiwityeghö pichini Töroröt wölo tomönye kiwityeghö Töroröt chane.
- Kiliti Töroröt kwen nko kökikilel ptang'eng'möt kikir Apram akilenchi pistenö koreng'u awo kore anka. Kiyomis Apram lö ompö nyinte kipitu söpich akung'wino ghetin ripanpa Apram (**Towu. 12:1-3**).

C. Ayomistin cho kitö Töroröt Apram

- Kiyomis nee Töroröt Apram? Kiyomis Törort Apram lö chong'itu ripankachi takiliki söpich nyo wow (**Towu. 12:2**). Söpichoni wow kekuro yee pipö Israel.

Soyönöy Töroröt Apram akiliki chii nyo wow

- Ripoy Töroröt Apram akwich kiliki sikön. Liku chii nyo karam akusoyönisyot cho chang' ompö nyinte.

Nyuru piich chipö anta kisoyönöto Töroröt kirip kegh nko wölo tochtöy Apraam nko ripichi

- Kilö Töroröt ochipan chii nyo mölimchinotnye nko Apram akusoyönöy chichona limchinot tikwil (**Towu. 12:3**).

Soyöno ng'winyi kimikul ompö Apram

- Kiyomis Töroröt lö soyöno ng'winya kimikul kuweri ghetin nyo ng'wino ara Apram kuweri kristo ripana Apram, nyinte nyu kupunto ayomistino Töroröt lachim ompö nyinte kesöri piich lapay. Möminye ore anka nyo kinyorchini, chomnyogh, kisonöt anta king'arakata Töroröt (**Igh. 4:12**).

Kighan Apram Töroröt akitech

- Kirip kegh nko **Towu. 12:4, 5**, kigh nee Apram ataye kirur Töroröt nyinte kipistö korenyi akiwo kor nyo tomönye takisiwa?
- Kitomönye kisich Apram nko Sara moning'osiswechini, Wölo kighan Töroröt nko kiyomisutkachi paraku ripankachi.

D. Kilata Lutu.

- Kikuro ng'o kaya pö Apram nyaye kiwö nko nyinte tikwil kanaan (**Towu.13:7, 13**)?
- Ompö nee tökipistö Lutu Apram akiwö kimany atölekito kanasyanta Sodoma nyi kigha? Lutu kikiyong'toy kegh akilelin lee Awa, Kain nko pipö papeli.

E. Kisöri Apram Lutu

- **Towu. 14:11,12** otini kiwechi Lutu atolekito kanasnyanta Sodoma, kipka poytoghü chole 4 kipöryegho pöytoghü chole 5 cho kile pörörispö Lutu, kipar tikwin lachim akunan piich ompö Lutu tikwil.
- Kichiwit chii akong' nyo kimwochi Apram lö kakinam Lutu. (**Toun 14:13-16**).
- Kakisiwecha nyu Töroröt kipöghisyeghō chichü lee Apram kisich kikönöt akughan Töroröt osis. Kisikchi Töroröt Lutu pöropchö nko kisonöt kuweri Apram.

Melkisedek - Pöytoghinto Salem

- Otini kimi Apram kimilegho poryo pöytoghichay lee 4, kinyori chii nyo kikuro Melkisedek (**Towu. 14:18-20**). Atokineta kegh puku lasiny soya kenkitu cho chang parakunyi. Ki pöytoghinto koro Salem aki tisinto Töroröt nyo pö tagh kesöwi.

E. Limchin pö Töroröt nko Apram nyo pö ara mikulögh

- Kichang'it könyiswö king'ata kuyomisyi Töroröt Apram moning' nyole weri, kiyositu ompö Apram akimi kitöng'önchini lö tökumuko löne kënyorï moning'.
- Ompö osil pö osiswechoni kilentöy atomöyinye Apram montanyi kegh nyo lee weri kimilöy pakasyantenyi tikuchi. Kinkit Töroröt wölo kilata mikulöwu APRAM, aking'alan nko nyinte (**Towu. 15:1-6**).
- Kimöwityeghönye Töroröt ayomis pö moning'ay lee weri. Ghanat Töroröt akusiltöy ayomistinechi löwir, kunonchi Apram ayomistanyi ng'at.
- Kighan Apram Töroröt (**Towu. 15:6**). Kighan lö nko kiyosit nyinte nko kokönyontenyi kitökutöni Töroröt werinyi tökupuntö ayomistanyi.
- Kighan Apram Töroröt lö ripankachi ng'wino ghetin. Kinkit Apram lö ochi lelate kisich kikönöt ompö ghetin. Kisiltoghchi Töroröt ng'okichi akitach nyinte (**Epra. 11:4**). Kipintö ayomis pö Töroröt lenyini ompö ghetin kisoyönut puntoni.
- Acho yee kichi soyönot ompö nyinte? Ompöwölo kikeghanacha kristo kiliki sörunin, kiketachecha akesich chamat lee Apram.

F. Haga nko Ismail (**Towu. 16:1-3, 15**)

- Ompöwölo kikiyosit Sara keyörchi king'örokin, Haga kiliki chemining'wo Apram nyo yiyu weri pö ayomis.
- Inan ya limchin pö Töroröt nko Apram ompö **Towu. 12:1-3; 15:1-6**. Kimökayang'nye Apram nko Sara lö töni Töroröt chane monta, kutor kiyörchi kegh areng'wa anka wölo nyoruntöy moning'. Kimachamatnye ompö taghu Töroröt Aranoni; kighanat ompö Töroröt nyo ititat (**Epra 11:6**). Melö kinonutyo Töroröt nyu, pö Sara, kughan Apram kwich akirip oor nyo tosönote. Kwipi limchin pö Sara nko Apram nikisintin cho echönöch.
- Lawel kwiti chunyogh nko pesyogh kwenu Sara nko Haga. Kënyorï Haga moning', atay kichop Sara kighanat. Kimachamatnye Ismayil ompö taghu Töroröt ompöwölo kakiyiyö chopata keghan Töroröt. Inonenyi Adam nko Awa ataye kityam kiwiny kegh ompöwölo chirutöch ompö taghu Töroröt akuyenö kegh sökö, nko konutpö kain nko pichay pö papeli chaye koghighech mikulöwis.
- Otini kicheny Apram Haga kiliki korkenyi kiwö könyis chole 13 nyino möwönye takilim anta ng'alan nko Töroröt. Sörömunyi kung'win Töroröt king'alan nko nyinte ng'at (**Towu. 17:1-8**). Kipö ayomisete moning'o Apram, pipö Yaudin.
- Kutö Töroröt kung'at machey pipö Apram ompö porwöyikwa (**Towu. 17:9-11**). Macheyunete melö pö kighöni.

G. Koyomisi Töroröt lö siköy Sara weri (Towu. 17:15-17)

- Kiyomisi Töroröt nyo mötiny lö werete ki ara ghetin toni kiyiyu Sara, nko kakiliki kokönyon. Möminye nyo memuko ompö Töroröt (**Mata. 19:23**).
- Kimwochi Töroröt Apram lö siköy Sara akiyi woor. Tötutyö Töroröt nyete melö machata ptang'eng'möt (**Towu. 17:18-21**).
- Ompöwölo kichömöy Apram werinyi Simayil kikumöchöy lö tesoyön Töroröt nyinte tökiliki arenyi nyo ng'wino ghetin. Möchömönye Töroröt kuyomis lö osoyönöy Simayil wölo melö lee wölo soyönto wero Sara.

KINETATA MUUT (5)

A. Kisyonöt nko kirwoko Töroröt

- Ompö pöropchö kisöri Töroröt Lutu wölo kuwur kanasyanta Sodoma nko komora.
- Kisöri malayken Lutu ompö Sodoma. Ompö nee takiyonta Töroröt malayken kisöri lutu? Kilelate lutu wölo kikönöy ghetinay pini.
- Kiruyö kiyech malaykenichay köpö lutu; kirip kegh nko **Towu. 19:4-11**, kipa piich oghonini chole simnyon aki cheporestin kimach chane kusus malayeni Töroröt. Mwoweche **Towu. 19:15-17, 24, 25** kigh nyo kigha tökwoghö.
- Kilenchi malayken lutu kukiskus kitoma kewur akenyar sodoma. Kumit malayken lutu nko katanyi king'eta kanasyntay. Kiporunogh nyete wölo sing'toy Töroröt ompö paraku ptang'eng'möt. Ompöwölo kikönöy lutu ghetin, akilöstoghchi Töroröt letutkachi, akicham, ki kimemukönye kewur kanasyanta Sodoma kimi lutu ori.
- Acha tikwil ompö Yeso ki kikechiwityeghecha sing'iryo Töroröt. Kicheng' kristo sing'irye nyinö kötö lee nyinycha. Wuröy Töroröt piich lapay cho meghönötnye lee pipö sodoma nko komora. Chane cho meghönönye kristo kewuröy kokay. Nyo pö nyoman, köteroko kewur lutu wölo ompö pöropcho Töroröt kesöri lutu. Kighamat acha tikwil kepe mapa kokay wölo lee Lutu ompö pöropcho Töroröt kechamecha akesörwecha.
- Otini kamila Yeso ompö monechi, kurwokyini lapay chay meghennyee akiwirchi ma. Muko kepökochi piich walak löti akepistö? Ewo, ompöwölo kakelikucha monechi kokay akicheng' nyinte nikisyencha. Ki kwal kisönkachi akuwuntö ng'okicha nyo mökwomechanye ng'okichoni.

B. Kiros löt koko lutu

- Ompö nee takwigh Töroröt koko lutu kiliki kaghpa partin (**Towu. 19:26**)? Meghannye Töroröt.

C. Yiyo Isak

- Tökitenö kuwur Töroröt kanastinechay lee odeny, kitökimöng'öy Apram wöno too lee kamas. Ataye kakipel Sodoma nko komora kiwi Apraam kunachta kimwochi Töroröt lö wichinö.

- Lentöy nee ayomis pö moning'ay lee weri? Kiting' Apram atoni könyis 100 kilö Sara könyis 90, Ee kipuntö Töroröt ayomistanyi ompö yiyo Isak? (**Towu. 21:1-8**) Muko ketönöcha kikönötenyo wölo mii Töroröt (**Ng'ötinyö 3:5-6**).

D. Kakiwityeghö Haka nko Simayil

- Atokiyiyöy Isak, ki kitökimöng'isiyi Haka nko Simayil kaa Apram nko Sara. Wölo kite kwitchi syala keyoon chane (**Towu. 21:8-13**).
- Kilenchi Töroröt Apram kiyoon Haka nko Simayil kipa ompöwölo Isak nyo liku milinto kaa Apram. Akung'wino ghetin arenyi, memukonye tökimang' Isak nko Simayil atokong'a. Lenye Simayil chii nyo mii kupoyot nko Töroröt akimemukonye taking'örökchi anta pisyi Töroröt pöroyn (**Toun 4:22-31**).
- Memukonye tökung'arach kighöni Töroröt ompö ara asil akelö kung'at siköy Töroröt pöroyin ompö chane. Ompö Rumi **11:6** metuyotnye chi osil nko pöropchö.

E. Kakityam kighanata Apram

Kitötogh pö Isak

- Kichömöy Apram Isak nyoman, kikany nyinte keyi ompö könyis cho chang'. Kiyomisut walak lapay kipintegho nyinte.
- Asis akong'a kwigha kigh nyo pö man nyo kityam kighanata Apram (**Towu. 22:1, 2**).
- Kighönöy Apram Töroröt nya? (**Towu. 22:3**) nyo wow kisir kighanata Apram, ki Töroröt toni ghanat tya nyi kighönöy myinte. Kikiyit kighanata Apram lee kitenat (**Towu. 15:6**).
 1. Kinkit lö mömirönye Töroröt puut.
 2. Kinkit lö metönye Töroröt nyinte ayomis akisörömunyi kiwayak mötini.
 3. Kinkit Töroröt akutö kikönötenyi nyinte.
- Atomökinkituchanye Töroröt ketönecha kikönötenyo tikwin walak. Kigh nyo möko Töroröt kighöni ki kughan nyinte akutö kikönöteng'wa nyinte lachim (**Epra. 11:6, 17-19**).
- Ee kipar Apram Isak nya (**Towu. 22:10-13**)? Acha lee Isak ki kikesörunenecha meghat ghetintenchä Yeso kristo. Kitoma keghana Yeso ki kikilatecha lapay Isak kikeratecha, karich keparecha atökemeghenö ompö ng'oki. (**Rumi 6:23**) Kikonö Töroröt kecha kima megha Isak kikonecha Yeso kristo kima meghencha.
- Kighanat ompö Töroröt nyini kisöri Isak akighet Apram mapar nyinte. Ompö acha kighanat ompö Töroröt, nyini köyonö Yeso kristo kima ompö ng'okicha, akisörwecha.

- Kikikonī kech ompö Isak nyo kitiliil; ki Yeso nyo kiroko ompö acha nyinte nyini kipuryö lelut. Kisich ompö owesyö mikulögh nyo tiliil akiyi chepkiltit melö ompö ng'oki. Kighan Töroröt akung'win kwich machata Töroröt (**Yoana 5:30**), kigh chinö köchömchi paponyi. Ompöwölo kikiltit ki kighömöy kiliki amöros.
- Lee wölo kima kech ompö Isak, kima Yeso ompö pöroyintöncha.
- Töptoy kiyokyī Apram nko Isak sörö Töroröt kinomnyo ompö kecha. Kimichinecha keyokyinö sörö Töroröt kinomnyö ompö Yeso nyo king'win kima meghat ompö acha.

F. Werpö Isak – Chakop nko Esaw

- Kip Isak, Rapeka akiyi sala cho lee werko. Inonenyi kaynötuskökwa (**Towu. 25:20, 21, 24-26**)?
- Sisinchö löne werchete nya? Mökighönninnye Esaw. Ayomistino Töroröt ompö ghetin ki kimayang'nye, kipköchi chakop lö ochi lelate akukön ghetin.

G. Kiweghö kaw Chakop

- Ompö nee tökiweghö kaw Chakop (**Towu. 28:10-11**)?

Kirwotitogh pö Chakop

- King'alan lö nee Töroröt nko Chakop nya ompo arawet /pan? Kisöwi nee ompö kirwotitogh (**Towu. 28:12**)?
- Echotyön Yeso onkit nyole kingusyeghinto Töroröt nko ptang'eng'möt. Ompö kirwotitogh pö Chakop Yeso nyo kilong'tegho. Inan lö pesyot piich ng'oki nko Töroröt.
- King'usyö megha Yeso lowin nyo kimi kwenu Töroröt nko ptang'eng'möt. Kiting'etecha linyogh nko Töroröt ompö owesyö megha Yeso.

H. Ayomis pö Töroröt ompö Chakop (Towu. 28:13-15)

- Ee kirip Töroröt ayomistönyi akuyoki Chakop koreto paponyi nko kamee nya? Owöy.
- Nee kayne nyo rel nyo kikirö Töroröt Chakop? Israel.
- Kiting' nyinte woor cho tya? Taman nko odeny

KINETETA 6

A. Möng'oot nyo pö Chosep

Wölo kinontoy papyoni ompö nyinte

- Kichömöy papyoni Chakop Chosep. Kiting' Chakop woor chole Taman nko odeny wölo Chosep nyo kichamate kisir lapay (**Towu. 37:3**).

Wölo kinontoy werkökwa ompö nyinte

- Kirey werkökwa akitagh Chosep. Kilimta löne werpompö Chosep nyu cha wechön ompöwölo kichömtoy papyoni Chosep? Rose **Towu. 37:4**. kitagh pikökwa Yeso lee wölo kitaghta Chosep werkökwa. Kile wölo kighchi Chosep werkökwa ki chini kighchi pipö Yaudin Yeso.

Kakighchi Chosep nyo gha werkökwa

- Kirey Chosep werkökwa nyoman tökiten kwolchi pipö Simayil chole chemangaris (**Towu. 37:23-28**). Kyaltegha Yeso Chuda kwolchi punkachi ompö kerpes 30.

Wölo kinontoy Töroröt ompö Chosep

- Kikimir Chosep aketorchä köpö rata, wölo kimöwityeghönye Töroröt nyinte. (**Towu. 39**)
- Kisyol Töroröt Chosep kiyeti akisich aroryö nyo wow (**Towu. 41:38-43**).
- Kinyaril Yeso ompö mori punkachi wölo kisyol Töroröt kisich ororyö nyo wow nko owesyö.
- Kikyolchi Chosep sekeynön aki löti kerat wölo kigh Töroröt töng'önchin akwipi nyinte tökiyeti akisich owesyö. Kimemuchönye kiwöyököy otöptanyi nko söromunyi, kikikuwonyeghö Chosep poor kutor Töroröt nyu kisyol nyinte. Kung'at ki kipörtoghchi Yeso kimurtewon punkachi aki kite kitip nyinte. Wölo kitutunö Töroröt nyinte ng'wen akutö nyinte owesyö kimikul ompö Yim nko ng'winy (**Pilipi 2:5-11**).

Wölo kinontoy pipö misri ompö Chosep

- Nko kitagh Chosep werkökwa no, kitach pipö misri nyinte akisiwa lö nyinte nyo söruno chane kömöy (**Towu. 41:55-57**).
- Kitagh Yeso pikökwa kegh, wölo walak ompö ng'winy kimikul ki kitaach nyinte lee söruninteng'wa.

Kighan Chosep Töroröt

- Kighan Chosep ayomistino Töroröt lee Apram, Isak nko Chakop.
- Kimi Echotyön nko Chosep, kuporchä nyinte owesyenyi nko köromnyenyi (**Towu. 39:2, 21-23; 40:8; 41:16, 25, 32, 28, 38-39**).

- Kiwitwita kegh Chosep echotyön melö kinagh ng'ala tonona nyinte (**Söluut 62:5**). Kung'at kimöminye chii nyo karam ompö Töroröt kipoto atoghan kiyinö mwoghöy nyinte.

B. Mii Chakop misri

Kiwö Chakop nko katanyi kimikul kimang' misri

- Kikikilikä Chosep chii nyo wow nyo ting' owesyö: Eki kiyang' papyoni nko werkökwa kunkitii nya? Owöy, akitaach pöytoghinto misri chane kipka kimöng'isyö nko Chosep. **Towu. 46:5-7**.

Israel ompö misri

- Kinyori Chosep nko pinwayichi löwir möchutökwa ompö misri ompöwölo pöytoghinto misri kiliki kong'oot aki chipö söro ompö Chosep nyi king'win kigheta chane kömöy nyo ng'wan. (**Towu. 47:11-12**).
- Otini kima Chosep nko pöytoghintonay kiwöghökisyö ng'ala, **Wuw. 1:6-14**.

C. Kuröt nko acheypa Musa ompö misri

Yiyenyi nko wetunötenyi

- Kirip Töroröt pipö Israel chaye lee pipö araa Apram? Kikil Töroröt ng'o kiwo kisöri chane nya? **Wuw. 2:1-10**.
- Kigheta Töroröt musa pöytoghintoni gha. Pö töng'önchin wölo kipaghta Töroröt akighet Musa tökiyetä amökätigh lee wölo kilata ompö moning'o pipö Israel. Lalwanini kikimöchöy kewonyo Musa nyini kisörunö nyinte. Kakitö nyinte kamanini kötö kicheng'o akepar, kinam montanyi kegh akelipan. Nyini kitötighöy Musa nyini yee pöghöy akunet nyinte.
- Kile wölo kipöghisyeghö onyötö pöytoghinto misri kityam kifar ghetinto pipö Israel, lötu kipöghisyeghö pöytoghin Erode kitigh Yeso ghetintenyö. Kirip Töroröt Yeso lee musa.
- Wow Töroröt kisir onyötö kiyomisi lö oyonu ghetin kisörwecha ompö ng'oki akimemukönye onyötö tökupöpek.

Möng'enyi nyo tagh lee chii nyo kighetä ompö misri

- **Wuw. 2:11-5** – ompö yete kesiwiyi ptang'eng'möt kuntöghoghchini Töroröt akunyar ng'al cho chang'.
- Kimanta kegh musa pköchintanyi mökitighönye kegh Töroröt. (Lee Sara nko Apram) möminye ptang'eng'möt nyo muchöy kutyoko pipö Israel sekeynön, Töroröt onkit nyo muchöy. Ki mötworinto Töroröt musa wölo kiwayaka kiliki pörin.
- Otöp nyo pö poor kimöminye kigh nyo karam nyo yiyu ompö Töroröt, sonö akilanya surkwen söpon (**Cheremiya 17:5, 6**). Kimi musa surkwen pö Midyan könyis 40.

- Tötutyo Töröröt osis kwipwecha wölo kipestegho ompö kighanat ompö ng'ölyontenyi akepistö chicho ortine (**Isaya 50:10-11**).

Ketö Töröröt nyinte Achey

- Michini kwigh Töröröt ompö orenyi, akwigh ompö pöroyintanyi, kiyonta Töröröt musa kimila misri, kuntöghoghchä pipö Israel kutyokisyeghö sekeynön.
- King'ata kuwany könyis 40 ompö surkwen, king'alan Töröröt nko musa, kuweri wuw nyo kinöghöy, akuyomis nyinte kimila misri atökighet pikachi (**Wuw. 3:1-10**).
- Kigh Töröröt acheynoni kuweri musa.
- Körökegh lenyoni, kicher Töröröt echotyön Yeso kisori ptang'eng'möt ompö sekeynöno ng'oki nko onyöt.
- Nko kitagh Israel Yeso lee ghetin, ki tökinyinte onkit nyo kikil Töröröt kisörunö piich ng'okikwa.

D. Kaynata Echotyön

Kikurö kegh Töröröt 'OCHAN'

- Ataye king'olonchineghö Tororot musa wuway nöghöy, kitep musa teput (**wuw 3:13**). Kimölyöng'i nee Töröröt nya ompö **Wuw. 3:14**?
- Otini kikurö kegh Töröröt "OCHAN" kikeröy nyinte onkit nyo mitö, aki nyo möting'nye kitoröt, amöting'etonye sörom, aki metwoytonye kegh piich anta tikwin aki mömökönye kigh.

Yeso ki Echotyön "OCHAN"

- Ataye kitökimi Yeso ng'winyinete, ki kimwa lö nyinte ki "ochan" (**Yoana 6:35; 8:12; 10:7; 10:14; 11:25; 14:6; 15:1**). Kigh mwaghatanoni kintöghoghi söpichis kinöreköyö ompöwölo kinan lö kegh Yeso kiliki Töröröt. Kinkit **Wuw. 3:13-14** wölo kimöpköchinye Yeso nyo mötöny ki nyole "OCHAN" nyo wow nyinte ki Töröröt weri nyo kiliki ptang'eng'möt tökisörwecha.

Kirwokyä Töröröt pipö misri akutor kisori pikachi Kiyonchi Echotyön sitöt pipö misri

- Kighan pöytoghinto misri ng'ölyonto Töröröt kuweri musa nya (**Wuw. 5:1-2**)? Ee kighchä nee Töröröt kintöghoghinto misri otinö kitagh kiter ng'ölyonto Töröröt? Kitö Echotyön sitöt koro misri.
 1. Kiwaghach lalwa Nile kiliki kisön, kiyoni nyakaway, siwa nko kalyang'.
 2. Kitigh kyakikwa lapay nko tyonkin cho kipöghöy.
 3. Kutö piich lapay kwam tösuswö.
 4. Kiyoti talam kwam kor.
 5. Kupöpek asis mapusi.
 6. Sörömu kitigh poret lapay cho pö pipö misri. (**Wuw. 7:14-12:30**)

Kitö Töröröt sisin pipö Israel nko pipö misri

- Kiliki nee pipö Israel? Ee kipäsyi Töroröt kinyörilyö lee pipö misri nya (**Wuw. 8:23; 11:7**)?

Kikutö Töroröt sisin monechi nko pipö ng'winy

- Sitoo Töroröt ompö pipö misri ki kiporunöto kisilata köny nyo köröy kegh nko sito ara mikulögh ompö chona meghönönye Yeso kristo.
- Tökenyorunöcha sitöt chona kakeliki monechi nya? Ewo, Memukonye! Kitoma kuwur Töroröt ng'winy kisöri Noa ompö nkadich akikar kukat. Kitoma kipel Töroröt sodoma, kumit lutu kiwö. Ataye kuyonchi Töroröt pipö misri sitit ki kitö sisin kwenu pipö misri nko moning'o Israel. Kimachamnye kinyaril moning'o Israel nko pipö misri. Kichicha yenyu pikachi, akiripenecha nyinte sitöt nyo nyoru pipö ng'winy kimikul. Eki ompöwölo kichicha karamach kisir chane? Eki ompöwölo kipechacha köpö soghut kisir chane? Ewo! Kipoto pat ompö pöropchenyi.

F. Kiwerata Echotyön

- Nyaril nyo pö söröm ki megha poret lachim. Kigh nee moning'o Israel tökisöri poret kökwa? Kung'at kimöpistönye Töroröt pikachi merur chane wölo kitöptoy.
- Kighak moning'o Israel kikil kyak cho michini kisörunö poretkökwa. Kiroko kikil wawa kecha nyo liku amöros atömömegho poretkökwa (**wuw. 12:3**).
- Kikil Töroröt Echotyön Yeso kiliki nyo sörwecha. Kile wölaye kikilta moning'o Israel kecha kisöri poretkökwa kikilwecha Töroröt echotyön Yeso kisörwecha ompö sito ng'oki nyo kötokinyorunecha (**Yoana 1:29**).
- Kechanoni ki nyo kiltit. Kimucho kikil chane kecha nyo tong'unote nya (**Wuw.12:5a**)?
- Kikiyi Yeso kipuryö ng'oki akikiltit nyinte, kilenyona kichamate ompö Töroröt? Ompö nee takilikil nyinte onkit nyo megho parakuncha? Nyinte onkit nyo kikiyi kipuryö ng'oki aki kiltit söpenyi.
- Kilenchil Töroröt moning'o Israel lö michini kecheng'wa kiliki makal nyo pö köny akong'a. Atorel kech köny akong'a ki kiyeti akinar anta akwagh (**Wuw. 12:5**).
- Kikiyi Yeso, nyinte weri akima ompö parakuncha kitö ki naran/mwon. Kitötö kegh lee kecha ompö parakuncha. Kikikiyeti akinarate nyo pö könyis 33.
- Otini kikil kecheng'wa nyo kimörostoy, kerip osis 4 nyo kiyokwiyo tömötöp takuchirate (**Wuw. 12:6a**).
- Kitopön Töroröt akisiwa lö ghömöy Yeso kiliki amöros nyo roko. Kimi Yeso ng'wiunyinete ompö könyis chole 33. Ompö könyiswechoni kisiwa Töroröt kigh nyo kigh nko nyo kimwa, kigham Yeso akichama nyoman ompö konyi Töroröt.

- Michini kechanoni ketigh. Ekitöghömöy Töroröt ntömö tigh moning’o Israel kecheng’wa nya? Kimichini ketigh kemilta kisönkachi tökesöri poretay (**Wuw. 12:6**). Atomamiltanye chii kisön kimöminye ng’ong’oghtagha ngoki (**Epra. 9:22**).
- Kimichi kima Yeso. Chii nyo kiltit nyo michini kisöri walaka. Tökesörwecha, kiteghöy nee Yeso? Kimichini kutötö kisönkachi kuwun ng’okicho.
- Kikitönotö kisönpö kecha kukoti korin (**Wuw. 12:7**).
- Achane opin cho töni kikönöteng’wa kisön pö echotyön Yeso cho kisöri. Kima Yeso ompö piich lapay nya? Poru nyoni yee lö kikelöstoghchi piich lapay ng’okikwa? Achane opin chona chömöy lö kichi lelete akutöni kikönöteng’wa wölo mii kristo lee kisopin cho kisöru.
- Mii ng’ölyön akong’ nyo kitö Töroröt moning’o Israel paraku kechanete kitighöy tökesöri poret: mömichininye kimirö kowo kechanoni ompö nyole akong’a (**Wuw. 12:46**).
- Möminye kowo Yeso nyo kikimiregh ataye kimeghöy. Ataye kimön kipka kichimpa kicheng’ porpö Yeso nko chay pö chorichay lee oday kikiparta tikwil. Omu yoana lasiny ompö Yoa. 19:31-36.
- Ompö moning’o Israel ki kighanateng’wa ompö ng’ölyönto Töroröt nyo kisöri poretkökwa. Ki ompö acha yee, “keghana echotyön Yeso kristo tökesörun.” (**Igh. 16:31**)

KINETATA 7

A. Kisyonoto Töroröt ompö moning'ö Israel

Kisörunö Töroröt moning'ö Israel parao ompö misri nko Nanamay piri

- Kisöri ng'ö moning'ö Israel ompö sekeynöno pöytoghinto misri?
- Atay kimitöy Töroröt moning'ö Israel kipegha misri, ng'ö nyini kintöghoghchini chane?
- Kor nee nyi kimityini chane? Koronanye kikikuyomisyi Töroröt Apram, wölanye kimöng'öy Chakop nko werkachi kitomö kiwi wönöporö.
- Nko king'öreyote moning'ö Israel ompöwölo kikityokisyö, kite kutor lawel king'urng'uronchö. King'urng'urönchi Musa nko Aron otini kitä namami piri. Kimi ng'arpil taghung'wa kuting'ot kamasu, nko pipö misri cho yonu chane lö.
- Kitö söru kegh nya? Kwicho nee? Kilenchi Töroröt agha nee? Kerose **Wuw. 14:13,14.**
- Kisöri löne Töroröt moning'ö Israel? Kigh Töroröt acheyta lömis lee wölo ighwech kiliki osiswechete. Kimuryo pögho nanam kwoghyö chane antakwagh. Rose **Wuw. 14:21-22.** Otini kimuryö pögh akwoghyö moning'ö Israel löpöl, Ekichichikisyö pipö misri chay kiyonu chane nya? (**Wuw. 14:23**).
- Kigha nee otini kyoghyö moning'ö Israel antakwagh? Rose **Wuw. 14:24-31.**

B. kisörunenecha Töroröt owesyo Ngoki /onyöt

- Kitomö kelikuna moning'ö Töroröt ki kilatecha moning'ö Israel ompö nanam. Ompö taghung'u kimi meghat nko mapa kokay. Kipöytoninyi osil pö ng'oki aki mii onyötö kuyokwiinyi. Wölo kiyat Yeso oor nyo pö sörunöteng'u, kimegha Yeso kimurtewon.
- Yeso ki ore nyo kichiwityeghenecha ng'oki (**Rumi 6:14**), meghat (**Yoana 3:16**) nko owesyo onyöt (**Kolos. 2:15**).

C. King'itönchi moning'ö Israel Töroröt

Kisagh moning'ö Israel Töroröt akisal nyinte

- Inonenyi lö kigh nee moning'ö Israel otini kisiwa punkökwa kuchutöy pögh? **Wuw. 15:1-4**

Soghöy kighöni akisal Echotyön

- Lee wölo kisörunö Töroröt moning'ö Israel ompö mori pipö misri, kisörwecha lenyoni ompö onyöt, ng'oki nko maypa kokay.

- Lee moning' o Israel, kesikecha ng' örekyo salat nko saghat ompö Töroröt; melö paat otini kakituyecha kile, wölo chik ompö wop anta pöroyin anka tikwil kepighyong' o kegh akwa mikulögh nyo tiliil (**Kal. 5:22-23**) möwöyökonye otöp tökiwayaka rurwo ompö otöptöncha.
- Otini kyoghyö nanam kwiti kikusötonono ng' at (**Wuw. 15:22**)? Puryö pögh, maral! Kung' arak piich Töroröt kung' at otini kikapöl ptang' eng' möt kigh nyo ighöy (**Wuw. 15:25, 27**).
- Kwiti kömöy, kipagh Töroröt piich.
- Ee kinonöy moning' o Israel töng' önychintin cho kikwigh Töroröt nya? Kikön Töroröt lö sökosyini akipagh chane nya? Ewo, king' ung' urön, akugheghchi Musa nko Töroröt.
- Kwigha nee? Kipagh Töroröt chane? Ki nee omisyonete? Kichinuno pantoy yim tökwoghö chik. **Wuw. 16:1-31**.
- Kimichini kënyori cho ghömöy ompö asete paat atökukön Töroröt ompö cho riptoy.
- Ataye kimi Yeso ng' winyinete kitep piich lö porune lö ichinyi man ghetin. Kilenchi kipori kegh musa lee kilan nyo söru moning' o Israel ompö mori parao, akutö chane pantoy kwam ompö surkwen. Rosa wölo kimölyong' chi Yeso kiliki **Yoa. 6:32-35**.
- Kimöminye kigh nyo kiteghöy moning' o Israel ompö paraku omisyö, kilenyoni ompö acha puryö kigh nyo kötökighecha tökesörünö kegh.
- Kilö Yeso ochan pante nyo konu söpon pö kokay. Kitö Töroröt moning' o Israel pantoy këyonwecha Yeso kikonecha söpon pö kokay.

D. King' itönchi Töroröt möchutko pikachi

Kikitö moning' o Israel pögh cho pkono ghat

- King' ata kutö Töroröt moning' o Israel omisyö, mölowitnye king' urng' uronchö. Kimököy nee yenyu nya? Pögh. Ompö nee mönyori chane pögh?
- Kilenchi nee Töroröt musa tökirumi pögh? Kimung' ö likinyi ghat nyo porchini Töroröt. Rosa **Wuw. 17:1-6**.
- Kikonü Töroröt cho kimemukönye ptang' eng' möt kisökosyini kegh. Kitö kaykay kilö Töroröt wasa köpö pögh kisir kilö dösö ghat. Töng' önychin nyo wow nyara nyo pö Töroröt. Töroröt aki nyinte onkit nyo muchöy kikonunö pögh ghat ompö kwenu surkwen. Töroröt onkit nyo kisöri chane aki Töroröt onkit nyo sörwecha.

Yeso ki ghatye nyo mii pögho söpoon

- Kimököy moning' o Israel pögh tökisöpchö. Lee chane kemökecha pögh cho konecha söponpö kokay.

- Lee pögho ghatya moning’o Israel, Yeso nyu ki ghatyencha nyo kinyorchinecha pögho söpon nyo pö kokay. Ompö Yoa. 4, ng’ölonöy Yeso nko kokönyon nyo pö samarya ompö köpö pögh; kimwochi Yeso paraku pögh cho pö söponpö kokay. **Yoa. 4:1-15; 7:38.**
- Ompö pipö Israel ki roko kedös kögh tökinyori pögh. Ompö acha tökenyorucha pögh cho pö söpon pö kokay, kiroko kudös Yeso Töroröt otini kimegha kimurtewon ompö parakunyo.
- Kighanat ompö megha kristo onkit nyo kinyorunenecha pögho söponpö kokay.
- Achane cho ting’ kikönöt ompö kristo lee kisopin kinyoru tikwin lapay cho möchöy: lastgh pö ng’oki, chamat ompö Töroröt, kalya nko Töroröt, nko söponpö kokay nyo mii yim nko Töroröt kokay nko kokay. Mökesusechanye kegh anta kitöng’önchi. Mökwomechanye kömöy anta maral kung’at.
- Ompöwölo kikilelchicha Töroröt, kenyorchinecha nyinte sitöt. Wölo king’win Yeso kighetecha akinyori sitencha.
- Lee wölo kichosto likipö musa ghat akipka pögh cho kigha piich, ki kimuny Töroröt Yeso ompö pöroyintöncha. Kikidös ompö acha akipkana pögh cho pö söpon ompö acha.

E. Kirurut

- Asoyön cho sisinchö ompö söpichu Israel ki kirip lö katech chane kitya kirurut pö Töroröt.
- Sörömu kuntöghoghchi Echotyön kaa Israel ntakwit kuting’ pö sinay akutö chane kirurut kachi. Ompö sinay, kirökunö Töroröt kuting’ akupori owesyenyi nko tililyenyi kuweri ighöt nyo nikis, nko ma, nko kiryal nko koröng’ring’ nko nyu kut nyo wow. Otini kisiwa kaa Israel owesyononi kuwöghisyö nyoman.
- King’alan nyu Töroröt akutö chane kirurut chole **10**. Somöne **Wuw. 19:1-6**. Otini kikiporu kirurut, kutor pipö Israel kupori lokonyin lö katagh chane pöroyintöng’wa ompö pöropchö, rose köröwonto 4. Kighömöy kimwa lö, *“mökimukechanye chira, nya ketöpisenöcha ng’winyu pöropcheng’u.”* Kinonöy lö kitechöy Töroröt nyoman akenyori kisoyönut cho chang. Kirurut ki kung’arak ptang’eng’möt Töroröt. **Wuw. 19:7-8**
- Ompö ng’winyi kirurut, atolel chane, ki meyokunye king’örokut, amönopönye chii chane nyoru sitöt. Kiyomis Töroröt lö omitan nko akwa ang’arakekwa, aripekwa ato aripakwa kirurutköchan; kilit yenyu osil pö kegh ighisyö tökusoyön Töroröt. Kinyori chane kisoyönöto Töroröt otini kirip piich kirurut. Rose kigh nyo kigha otinö kilö piich lapay, *“cho imwoghenyi keghecha”* (**Wuw. 19:9-29**) kutötö nyu Töroröt kirurut chay lee Taman (**Wuw. 20:1-19**).

Kisoyönut pö Töroröt ompö ompö acha kiripöy kegh nko wölo kighöntenecha Yeso kristo.

- A kisoyönut cho kikonecha Töroröt nya; Eki tigho kegh wölo kiriptocha kirurutkachi?
- Atomakilimchichanye Töroröt, Eki pörtoghchinecha patagh akuchichuk söpon pö kokay? Ewo! Kisoyönut cho kikonecha Töroröt ki melö twayto kegh ripöto kururut, wölo tigho möt acheypa echotyön Yeso nyo kiwanya kimurtewon. Pöropchö ki kwichchi Töroröt ptang'eng'möt. Mwoghöy **1 petöro2:9** lö, kinyori kighöni asoyön ompö kristo, asoyöntinechay kinyorunö pipö Israel ripata kirurut.
- Kiteech Yeso Töroröt ompö kigh anka tikwil ompö ng'winyinete, kekonecha mantanoni aki möcheng'onechanye chii kokay nko kokay. Poru nyoni yee lö kimukecha kepenya nyinte amelil kigh nyinte? Ewo! Mömwoghönye lenyoni. (**Rum. 5:20-6:2**).
- Otini moterunyinye moneku, iyononenyi soo koot lö owuwö mochikwanye chichan? Ewo! Wölo susinyi atomöterunyinye. Mechichukönye kokay Töroröt pöropchenyi nko kisonötenyi ompö acha akilenchecha mochikwanye monechen. Nko makiterchi Töroröt ki mötöghechanye ompö acha.
- Wölo ikany kipköchin lö ting' ng'oki ropöwechi otini kakigh.

F. Köpö körösyon/soghut

Kimichini kitech piich kö nyo kisogho lee wölo kikirurtö Töroröt musa Wölo tötoy Töroröt osis lapay kirurut cho ititat

- King'ata kutötö Töroröt kirurut, kuchik musa kitech köpö soghut kirip kegh nko tötuut pö Töroröt. Rose **Wuw. 25:9**

Kipörto kristo kareran lapay nyo pö soghut

- Kimach Töroröt kitech musa köpö soghut akunetöy piich wop anka paraku kristo.

Watwa nyo pö Karin nyo kipelo amöros

- Otini lee oripö kukat, kikitoot wölo kitigho akepela amörostin **Wuw. 27:1-2**.

Yeso nyoni totoot aki amörostö

- Asete mamakatnye kö nyo totot lee nyona pö köny ompöwölo mökunywunye kigh amörostino kyak ompö taghu Töroröt. Yeso nyole watwencha aki amörostoncha nyoni nyo ghömecha. Nyinte nyole amörostö nyole onkit ompö ng'okicha.

G. Wölo tilil

- Itu piich otete kitötegho amöros wölo tisin onkit nyo litöy wölo tilil.
- Mitoni wöloni atekerya nyo mii pögh cho wuno tisin morichi nko kelyechi kitoma kilit wölo tilil kipöghisyeghchi Töroröt **Wuw. 30: 18, 19**.

- Ng'ölyonto Echotyon Yeso kristo nyole köröstoncha.
- Atekeryanoni nko pöghe kunonwecha ng'ölyonto Töroröt. Atokitercha, kïpköchecha, keghan aketecha ng'ölyonto Töroröt, kiwaghach kinonutköcha akwighecha kekara kegh nko Yeso tya.
- Pöghisyegho Töroröt ng'ölyon kunetecha akwighecha keyetunö otini korumtö otöpö Yeso ompö acha (2 **Kor. 3:18**).

H. Ripkaa pantoy

- Ompö kot nyo tagh kimi atoni ripka nyo kitöni tisin pantoy chole 12. Pantoy chete kughyong'toy ortina poyi pipö Israel chay lee 12. Rose **Wuw. 25:23,30**.

Yeso ki panta söpon

- Nonwecha wölay kirorchini pantoy Yeso kristo nyole panta söpon Yoa. 6:27,35.

Lee wölay kimöktocha omisyö tokesöpcheno, kimököy mikulisköcha tikwil omisyö tökisöpchö. Yeso nko ng'ölyontenyi omisyononi nka nyi kikiwö nyinte pan nyo konu söpon. Pan nyinte nyo konu söpon pö kokay pöggho söponwecha atokiteracha, akeghan ng'ölyontenyi Yeso kristo.

I. Töpöyöwö

- Ompö wölay tiliil kimi tapayaw chole 7 cho konu löpoyin. Rose **Wuw. 25:31,32**.

Yeso ki löpoyin pö ng'winy

- Nonwecha töpöyöwonete paraku kristo Yeso ki löpoyin pö ng'winy (**Yoa. 1:4-8**).
- Kilö Yeso, chane lapay cho ripöy nyinte kimökipesteghonye tiwin wölo siköy löpoyin nyo ntöghoghchin söpon pö kokay kitomö kesörunyi kiwesteghenyi tiwin kimenkitönyinye man, kighönenyi putintöno onyöt. Wölo yee ompö kinetut cho kinyorunyi kikoninyi löpoyin. Akï otete iminyi inetöy, kegh cho chang' kilöpoyitu tya löpoyin ompö söpontöng'u kisir panto tagh asowunyi Töroröt lasiny (**Ng'ötinyö 4: 18; Sölut 36:9**)

J. Wölay kipelo köröstin

- Mii ompö koto tagh wölo pelo tisin köröstin. Rose **Wuw. 20:1-3**
- Sikak nyo anyin nyo kiwetöy yim kutaye söluut soghut tumöt cho katach Töroröt ompö yim.

Kisoghöy Töroröt ompö kaynata Yeso

- Osiswechi kimömakatnye sikakay cho pö pöggh ompöwölo kikuwany Yeso. Kisölecha akesagh Töroröt ompöwölo kichicha chamate ompö Yeso kristo.

K. Ananka nyo kipesyo wölay tiliil tya

- Kikörtöy nee ore nyo kirelo köyi tiliil tya nya? Rose **Wuw. 26:31-33**. Kimi ananka nyo kiporu lö mölitönye chii wönö mii Töröröt; otolit chii kimeghöy nyo mötöny kepesyot nko Töröröt.

Kikörtöy porpö Yeso törerötnötenyi

- Nonwecho kartaghatanete Yeso kristo, ompö wölay tiliil tya kimi löpöy nyo kiliwu nyo poru lö mii Töröröt köyoni, wölo nyu kikarta kigh löpöy nyo metyi piich.
- Kung'at, kiwiny porpö Yeso meporinye nyo pö man lö Yeso ki Töröröt. Otini kisiwa Yeso kikumä paat lö ptang'eng'möt.
- Kinyil akonga pat ompö ng'winyinete atokirumtö ororyo Töröröt. (**Markö 9:2,3**)
- Atakinya kima Yeso ompö kimurtöwon kirir akilö "kikuwonyö" kigha nee ompö anankanay mii köpö soghut? Kipal ng'o? Ompö nee? Tökupori lö kikeghakta ng'oki akiyata oor nyo kipkonchinegho Töröröt.
- Atay kimegho Yeso kimurtewon, kepar portanyi ompö ng'okicho (**Epra. 10:19-23**). Ompö poroni pö Yeso kikipar kesiköcha nyu oor nyo kipkonchini Töröröt ompö ara soghut.

L. Toköghu kirurut nko Ng'acharu kisonöt

- Ompö wölay tiliil tya, kimi ng'achar nyo kikigha koltyoon nyo kikuro ng'acharu kisonöt.
- Ompö könyis king'winöy tisin kupispischini kison ng'acherunay pö kisonöt. Rosa **Wuw. 25:10,11,17-21**.

Yeso ki ng'acharenyo nyo pö kisonöt

- Kiwo Yeso woni lee yim akutötö kisonkachi ompö ng'okicho. Kicham Töröröt akutö nyinte kitöpö okuntanyi nyo pö tagh, ompöwölo kikuwany aচেতানি পö ng'ong'oghtagh pa ng'oki. Möminye amöros cho töki makat keghaktegha ngoki.

M. Tisiin nyo wow

- Kicheer Töröröt ng'o kiliki tisin nyo wow nya? **Wuw. 28:1**.

Yeso ki tisinteny nyo wow tya

- Ki tisin nyaye kipchini Töröröt amörostino piich. Makat chii nyo lenye nyoni ompö nya? Yeso noni nyole tisintench nyo wow. Kitötö kisonkachi kegh kiliki nyo ghoktegho ng'okicho (**Epra. 4:14-15**).
- Mii yee yim lee tisinteny nyo wow. Kepkonchino Yeso nyole tisinteyo nyo wow (**Epra. 4:16**).

N. Tekinteto köpö soghut: Mikulögh nyo tiliil

- Kimany mikulögh nka nyi kipayta Pezaleel kitech köpö soghut lee wöno kimöchtoy Töroröt.
- Nko kimwochi Töroröt musa wölo kitektoy, pö odeny kutö monomunye chii nyo köteghöy, kirökyi mikulögh nyo tiliil chii, kutö nyinte kimukat nko ng'oghomyö takumi kitech. **Wuw. 31:1-3.**
- Kipayta Töroröt Pazaleel wölo lata tekate kwich lachim. Kimany akipayta mikulögh nyo tiliil Yeso ompö kigh anka tikwil nyo kighöy king'ata yiyenyi tökitenö kiwö yim.
- Kipayta mikulögh nyo tiliil Pezaleel ompö teksyo köpö soghut aki lenyoni wölo kapyta kiliki söpon pö Yeso nkanyi kiliki otöptanyi wölo kimöchtoy Yeso laras, ompö nyoni kisörwecha ompö ng'okicho.

KINETATA 8

A. Kitas tagh tighintöno moning'ö Israel

- King'ata kitoröt chang' töng'önchin cho kighchi Töroröt kaa Israel. Kisörunö chane mori parao kupesyo pögho nanam akitigh pipö misri. Atay kyam kömöy kutö chane pantoy (manna). Otino kyam maral kutö pogh cho mii ghat.
- Kupori Töroröt owesyo ompö kuting' pö sinay. Nko kisiwa töng'önchin chete lachim, kikimeghanye kiyomisutkachi, Kitas tagh kipeny Töroröt.

B. Töroröt nyole mogh nyo kikigh

- Kikur Töroröt musa kiwö kuting' parak töketö kirurut chay lee Taman, otini kiwö kwicha nee? **Wuw. 32:17.**

C. Kiwöyutyö pipö kanaan

- King'ata ketö chane kerurut 10 ompö sinay kuntöghoghchi chane kwit rotyo kanaan.
- Kilenchi Töroröt musa agh nee otini kitomtö rotyot? Rosa Kiyitöt **13:1, 2.**
- Kimwa nee semi chal lee Taman otini kimilisyö? (**Kiki. 33:3-33**) Ompö nee tökunan mörörichoni lö ang'er kenyori koroni? Otini kisiwa chane piich cho echön nko kori parak nko niyet cho kiteka köghin. Kiwityeghö lö mukisyot ng'ala lachim ompö Töroröt.
- Mii mörörichoni cho kimwa lö muköy Töroröt kikonü korononi? Mito odeny (2) kwile cho kighan owesyo Töroröt kisir nyo pö pichay, anta nöyetwo koghin. Kisiwa chole 10 lö memukönye Töroröt; kisiwa chole odeny owesyo Töroröt kiporyegho chane; kisöwi chole taman körtew; kisöwi odeny pöroyin; kipestegha chole taman poor; kipegha chole odeny kighanat; kimeghö chole taman lawel, kimöng'isyö chole odeny nyo kogh.
- Kenetena kegh moning'ö Israel kiliki körkeyin ompö möng'enyö.
 1. Misri kilenye chii nyo tomönye kesori.
 2. Surkwen ki lenye chii nyo kikesöri wölo möting'nye kighanat.
 3. Kanaan kilenye kighöni nyo westegho mikulögh.
- Ompö söpontönyo yee kirumunote lö, mömökönye Töroröt kemang'acha ompö megha mikulögh lee wölo kimömöchtönye moning'ö Israel kimang' koro misri. Ompöwölo kisörunö pipö Israel misri kisörwecha ompö megha mikulögh kuweri megha Yeso kristo.

- Kyoghyö moning’o Israel kuwer nanam kechut lökir pipö misri pögh. Kilit pipö Israel kor nyo rel nko söpon nyo rel, ompö kighanat kikörkeyitecha kegh nko kristo kemeghyo, kudong’ osil pö poor nyay pö ng’okî ketipchî woni. **1 Kor. 10:1, 2; Rum. 6:3,4.**
- Kighisyö tikwin odeny ompö kimurtewon.
 1. Kikisörunenecha ghoksyö ng’okî.
 2. Kikesörwecha nko kristo (**Rum. 6:6**).
- Nyi kî löwönot, kima kristo ompö acha, akî kung’at keyiyecha, kemeghyeche akî kung’at keghecha, kemeghyeche nko nyinte (**Rum. 6:3-6**). Mikulögh nyo tiliil nyo ighöy ng’alechete kipöyit man ompö söponto kighönin. Ighecho kengitönchinö ompö kighanat ompö lapay choni netecha.
- Keröto Töröröt ompö Israel kî kuntöghoghchî chane kipegha misri, kuwer ara nanam atökiyon poghisyö ompö koro kanaan. Keröto, Töröröt ompö kighöni akinyori söpon nyo rel ompö kristo.
- Ompö nee tökitipi moning’o Israel könyis chole 40 king’eta kipegha misri ntakwit koro kanaan, akî ompö nee tökimi kighöni cho chang’ surkwen?
- Moning’o Israel lee acho, kitagh kughan lö Törörötanye kipwech koro kanaan. Mii kighöni surkwen kuwöghöy pöytagh pö punyon nyo kikepöl, nyo kicheng’a echotyön owesye kimurtewon nko nyinte (**Rum. 6:6**). Atopuryö kighanat ompö cho kikwighecha Töröröt kiwurto söpo mikulögh nyinö mökwech Töröröt. **Kolos. 2:6** -- Kighanatanaye kiip moning’o Israel kipegha misri nyini kirelteghö chane koro ayomis. Lenye nyoni nyu otöp nyo pö kighönin.

Kirwoko Töröröt

- Ki nee sito Töröröt ompö chane cho meghanye ayomistino Töröröt? Meghot pinway lapay surkwen.

Kitö Töröröt moning’o Israel pögh

- Kitor Musa ghat akutö chane pögh, wölo kipuryo kighanat, kiyokyî Töröröt chane wölo kiyam /kew, nyo tya kigha pögh ng’at. **Kiyit. 20:2-6.**
- Kiteghöy nee otini kyam maral? Kitö ng’o chane pögh cho pö sörom? Nyo tagh kilenchî Töröröt musa kotor ghat wölo kilenchî nee yenyu? Rose **Kiyit. 20:7,8.**
- Kigh musa lee wölinö kirurtö Töröröt nya? (**Kiyit. 20:9-11**). Molenchinye Töröröt musa dösö (pö poor) ghetye, kilenchî ng’ölonchinö. Lenye nyoni ompö Yeso. Kikising’ kristo kony, ghokecha yee keghana aketach. Ompöwölo kimeghanye musa akirip echotyön, kelenchî melitenyinye koro ayomis.

Kinyaril Yeso kipoto ompö ng’okî

- Ketacha pögh ghat kî rurwo Yeso. Nyo tagh kilenchî musa dösö ghatye, kupori lö Yeso kikidös/kepar tökenyorunöcha pögho söpon pö kokay. Nyo pö

odeny kelenchi ng'olonchinö ghetye. Kupori nyomi kimeghöy Yeso nyo pö akong'a ompö ngokicho. Memukönye takulim nyarilpa ng'oki kung'at.

D. Kirwoko Töroröt nko sörunöt ompö pipö Israel cho kimeghanye Moroy nyo kikigha karin

- Kerose **Kiyit. 21:1-6** - kyam piich muma nko Töroröt. Kitö Töroröt kipölöt kiwasta pipö kanaan cho kiporyegho chane akionö pikö walaka. Kite kiwityeghö pipö Töroröt ng'alechay akutor king'urng'uronchö kung'at.
- Kitö Töroröt moroyut cho ng'wonöch cho kisir akitigh chane cho chang'.
- Kilenchi nee Töroröt chane tökisöpcheghö moroyut? **Kiyit. 21:7-9.**

Kinyaril Yeso lee chemwokiyon ompö acho (Yoa. 3:14-15)

- Asakong'a kiwö Nikodemo, nyole parisayon, kuros Yeso. Kilenchi Yeso kanya keyiyin kinyil odeny. Möpköchinye Nikodemo. Kimwa Yeso lö igho ato ighananinyi lö ochan ghetin nyo pö ng'oki. Rose **Yoa. 3:14-16.**
- Ataye kipörtoghchi Yeso kimurtewon kwip ng'okicho lapay kiliki chechi. Makisiwane Töroröt Yeso lee werinyi, kisiwa Yeso lee ato acho choni kikipörteghchi kimurtewon nko ng'oki ng'winy lachim parakunyi.
- Kinyaril Yeso ompö ng'okicho.

Kisooop Töroröt piich cho kiros moroyonay kakiwidochi ket

- Otini kiros moning'o Israel moroyonay mii ket, kikirosacha Yeso nyo kicham kicheng' sitencha. Kikesopecha tikwil ompö ara mikulögh. Kikesörunenecha kokay sitöt nyo kerokonecha ompö ng'okicha.

Kintöghoghchi Choswa Israel kilil Kanaan

- Otini kitomtomönotegho surkwen könyis 40, kimegho Israel cho chang' cho kimeghanye Töroröt lö mitöy chane tikwel kanaan. Kwich Töroröt Choswa kiliki kintöghoghinteng'wa, pöroyin pö musa nyay kima. Kintöghoghchi Choswa pipö Israel kurel koro ayomis nyo kitö Töroröt chane. **Choswa 1:1, 2; 11:23.**

Osiswo kirwokot

- King'ata kumit Choswa pipö Israel tökurel koro ayomis nko tökitenö kima, ki kirip piich Töroröt. Kipiti pinway cho kimeghanye.
- Kutor kisagh körkeyintin cho kikigha köghin nko keet lee pörörökwa.

Kirwokchi Echotyon chane

- Ompö saghata körkeyintin, kipisi Töroröt pöröriskökwa kiwasta akupöl chane. **Kirw. 2:7-15.**

Piich cho kisöri pipö Israel

- Kimeminye pipö Israel tökisöri kegh wölo otini kikötö akimileghchi Töroröt, kikilchi Töroröt chii nyo söru chane. Rose **Kirw. 2:16.** kimemuchönye pichete kisöru piich, kwichöy ompö owesyeng'wa wölo kitö mikulögh nyo tiliil chane ng'öghomnyö nko owesyö kwich acheytanoni.

Chintaghpa moning'o Israel

- Otini kisöru Töroröt moning'o Israel, ee kitas tagh chane kirip echoltyon? (**Kirw. 2:17-19**). Kitas tagh kipeny kintaghoghata Töroröt nko pöropchenyi.

E. Osiswo pöytoghi

- Kimaghamnye Israel paytaghpa Töroröt kuweri kirwoki, werkoy nko tisi akwomchi maral nko kinturon poytoghin nyole ptang'eng'möt lee ompö koros chole pöröriskökwa. Mesnye pipö Israel kintaghoghata Töroröt. Kimach kikarkegh nko pipö puntoon. Nko kinkit ghoghityo pöytoghichete walaka ki kimökchi kegh nyoman. Kipka wölo mii werkoyonta Samwel akisom nyinte pöytoghin. Rosa (**1 Sam. 8:4-22**).

Sawlö

- Kiyil Samwel Sawlö kiliki pöytoghin, kung'winchi mikulögh nyo tiliil nyo kitö owesyö kiliki pöytoghinto Israel. **1 Sam. 10:6**.
- Kimakaramitnye Sawlö ompö taghu Töroröt? **1 Sam. 13:13, 14**.

Daudi

- Otini kimöterchinye Sawlö Töroröt, kicher Daudi kiliki pöytoghin nyo kirip nyinte.
- Kisis Daudi löne ompö Saulö nya? Kinkit Daudi lö ochi lelat akutö kikönötenyi Töroröt pö chomnyogh. Otini kikiyil Daudi kiliki pöytoghinto Israel kiweghö nyo mikulögh nyo tiliil Saulö akiwolchi Daudi. **1 Sam. 16:13, 14**
- Atay lee köny, kirökchini mikulögh nyo tiliil piich mir tya piich chona ketö kegh pöghisyo echotyön. Kitöni mikulögh nyo tiliil ng'öghomnyo piich king'alan ng'ölyonto Töroröt, kukir kikirut, kiliki kintöghoghin, kiporyö anta pöl pung'ökwa.
- Nee ayomis nyo pichigh nyo kitö Töroröt Daudi nya? Lö ng'wino ghetin arenyi. **2 Samwel 7:12, 13**

Sölömon

- Otini kirapas Daudi akiliki sölömon pöytoghin, kitech nyinte köpö saghat Chersalem (**2 Ng'ala osis 2:1; 5:1**).
- Köyoni wölo lee ori kilenye nyanya kipoghisyegho tisi. Kikitoot ori kinyil odeny akimi anankanaye pesyot.
- Wöno tiliil tya no, ki wölay pispiso tisintonay wow kisön ng'acharu kisonöt lenyanye. Aki möminye chii nyo litöy wöloni ato makitach ntömönyona kimeghöy lötyar.

Pchaghata paytagh

- Otini kirapas Sölömon kepchagh korononi kinyil odeny.
- Koro paytagh nyo toka kikil pöytoghin anka nyo melö wero Sölömon. Kekurö onkunoni toka Israel.

- Chinö porö lee odeny kikitash tagh kipa ompö ara Daudi nko Sölömon pöytoghikwa. Koronö porö ki kikikurö Yuda.
- Pöytoghi chete cho chang' ki kigh piich kisagh körkeyintin; Ng'öri nyoman ompö chane cho kiporchä piich kisagh akirip Töroröt pö man.

F. Osiswo werkoy

- King'ata towunöt kikilitöy Töroröt piich kwomchi ptang'eng'möt ng'ölyontenyi. Otini kakil Töroröt chii kiliki werkoyontenyi kutöni mikulögh nyo tüliil chichoni pköchin nko ng'al cho mwoghöy.

Kiteghchin ompö koros cho lekistöch

- Werkoyi Töroröt cho chang' ki kiteghchini pipö Israel, wölo kiyokchi Töroröt walaka kipa koros cho lekistöch.

Yona

- Kiyonchi Töroröt astanka werkoyon pipö Sirya cho kilekitech nko pipö Israel. Ompö korononi kimi kanasyanta nyole simnyon nyo kikuro Ninawi. Nko ki chemwokiyis piich ompö Ninawi, kimachamnye Töroröt kuwany chane. Ki yonta Töroröt werkoyontenyi akong'a kiwö kichil chane. Ompöwölo kireyöy werkoyontonete pichete no, akimachamnye lö tökesöri chane, kitagh kiwö akuperta. Kerose lö nee nyo kigha (**Yona 1:1-3:3**).
- Ekunonwecha nee otöpö Yona paraku Yeso kirsto? Ki lenye wölo kimi Yona muyo kaghak osis sömök (3) löti kitöpö Yeso pirim osis sömök nko nöng'ötus sömök.

G. Ng'ölyonto werkoyon

Chilat ompö kirwok nyo pinä

- Werkoy pö koro Yuda nko Israel ki kichilöy piich paraku kirwoko Töroröt. Kiliki werkoykachi tokwipchi pipö Israel chilata Töroröt. Chane cho ororöch ki ompö Isaya, Cheremiya, Esekel, nko Danyel. Lee walaka kimwochi pipö Israel kikötö ng'okikwa, akipistö Törorötin walaka, akutö kikönöteng'wa wölo mii Töroröt nyole onkit.
- Kilö Töroröt igho nee atotagh pichete kikötö ng'okikwa? Pisu pipö Sirya kupokyä chane akipöghisyeghö kanasyanta papilon kuwur Cherusalem.

Kiyomisut nko kinonchin ompö Ghetin nyo pinä

- Ng'ölyontee anka nyo kinonni werkoy pö Töroröt ki ghetintoni pinä nko kichangit könyiswö king'ata kinya kimwa ompö Eden kutö kunonöy Töroröt akipöghisyegho werkoy kiporuntö sisintino ochey.

Kicheng'ta onö pipö Israel Töroröt, werkoy nko ng'ölyonteng'wa

- Kinyaril kong' pipö Israel werkoy, kihar walaka akirat tote, kimi chane kisoghöy körkeyintin. Kirip otöptino koros cho ghach. Kitöni Töroröt amörostinekwa akuworyo nko saghata körkeyintin. Kisogho walaka Töroröt kutuw kwile akwanyä lowöch mikulis. (**Matt. 15:7-8**).

- Kimi chii nyo kitaach Töroröt sowutkachi nya? Kitaach Töroröt pö chane cho kighan lö kichī lelate akīsīch kikönöt ompö sörünöto Töroröt. Piich chaye kikönöy kinomnyö king’winata ghetin.

H. Kirwoko Töroröt ompö Yuda nko Israel

- Ompwolo, maghanye Töroröt pipö Israel amökötönye ng’okikwa, kipīsī Töroröt pipö Sirya kupokyī chane akiwaghak akinam pipö Israel kiliki sekey. Kitagh Yuda tikwil kikötö, kipīsī Töroröt pipö papilon kupokyī chane akumīt chane koreng’wa kurultö niyetwo Cherusalem, akuwur köyaye kisogho.

I. Kömilisyeghö Israel Sekeynöno Papilon

- Könyis cho ng’ata 7o löti, kimilisyö pipö Israel walaka Cherusalem. Otini kitü kitech ng’at kanasyanteng’wa nko niyatu, nko koto soghuut.
- Kekurö pipö Israel yenyu Yaudin.

J. Pipö kriktiin nko pipö Rumi

- Löti kupokyī pipö kriktiin Yaudin akī kite kupokī pipö Rumi tikwil. Kwich pipö Rumi Yaudi kīghakta suri. Atotagh chii kutöto kenor. Kipöröy walaka ng’ötwö, kechopö kong’ walaka. Ki osis chete cho ong’eröch nyoman ompö pipö Yaudin wölo ki osis kung’at cho kitat Töroröt kiyoni werīnyi ng’wīnyinete.

KINETATA 9

A. Kikil Töroröt Yoana

- Kitoma keyi Yeso kikil Töroröt moning' anka keyi atakiliki werkoyon atakinap/kirös oree nyo pö kityokinto moning'o Israel. Moning'ini ki Yoana, wero Sakarya nko Elisapet.
- Ompöwölo kikitö Yoana pöghisyö nyo pö tösunöt kirökchi mikulögh nyo tiliil parakunyi atakitopan nyinte. Onyi ng'ölyontoni kimwochi malaykayan yiyichi (**Lk. 1:15-16**).
- Anyi ng'ölyon nyo kimwa Sakarya paraku Yoana ompö yiyenyi. Somönö **Lk 1:76**.

B. Yiyo Yeso; ompö kighöni ki Adam nyo pö odeny

- Nyini kiwer oroo chole mut nko akong'a (6) ompö yiyo Yoana. kimalatanye yiyenyi nyaye pö moning' anka lapay, ompöwölo kimöting'nye papo pö ng'winy. Ki kame Marya nyo kikikulotokin Chosep. (**Mata. 1:18-25**)
- Muko lö nee, akwanyi, chepkiltit, anta tömönye kuryam/kiri nko mirön akisich moning'? Kiteep nyinte lee nyoni tikwil. (**Lk. 1:34-35**) kigh Töroröt mikulögh nyo tiliil töng'önchin nete. Ompöwölo kisich Yeso ompö ng'winy, kimöting'nye ng'oki.

C. Achay nko söwintöno Yoana ompö paraku Yeso

- Pöghisyö Yoana ki pö kötogk, kuporchä chane lö kichi chemwokiyis akimököy chane sörunin. Yoana ki chii nyo kitwoyto kegh mikulögh nyo tiliil aki ompö kitapu Yoana **1:22-23** kimwa ng'alechi "ochan kut kwile" kinkit Yoana lö ki kwile nyinte akimöting'nye nyinte kigh ompö nyinte kegh. Kimemukönye ompö ntakutyach pörköyi kweghkachi (Yeso). Ompö pukuu **Yoana 3:27&30**, kilim ng'at ng'al odeny cho pö kimining'itataa kegh "makat kisylö nyinte, amining'itwan" makat kilata nyoni kinonutpö kighöni. Töroröt nyo ighöy pöghisyononi lapay.
- Chane lapay cho kipkönchi Yoana kisiki akepatisan tökupori lö ki chemwokiyis chane aki möroy sörunin.
- Kiyat/king'ong'i Yoana lö wow sörunintononi kisir nyinte, akwighöy cho ghechon kisir cho kighöy nyinte.
- Töni Yeso chane lapay cho ghönöy mikulögh nyo tiliil (**Mata. 3:11**).

- Pesyot chane cho meghönöy nko cho ghönöy akewirchī chane cho meghönönye wöywöyu maa (**Mata. 3:12**).

D. Kapatisanata Yeso

- Kimany Yeso Nasaret takiliki könyis chole tömönut sömök; ompö osiswechoni king'winchī Yoana, atökepatisan. Somönö **Mata. 3:13-15**.
- Melö kikipatisan Yeso ompöwölo ki chemwokiyon, wölo tökuporī ghömichö nyo kiting'eto ompö pöghisyö nko Yoana; lö kipö Töröröt.
- Otini kipusuna Yeso oripö pögh, kirökchī mīkulögh nyo tiliil atakumuktochī kwich pöghisyö Töröröt. (**Mata. 3:16**)

E. Kakityam Yeso Onyötö

- Nyini kimuchö kepatisan Yeso, kumit mīkulögh nyo tiliil ntakwit surkwen atakityam onyötö. Somöne **Mata. 4:1**.
- Ayo kiterchī Yeso ntakupit ompö työmut choni pö onyöt nya? Ewo. **Mata. 4:2-11**. Kirip chii nyo pö tagh onyöt akutulchī ptang'eng'mötin ng'okī wölo kighyö Yeso lö tok mepitnye. Ompöwölo kiterchī Yeso paponyi akirinta onyöt, lenyona yenyu kichicha monechi akechicha tyokisyot ompö owesyo onyöt tikwil.

F. Kinetut pö Yeso

- Nyini kirinta Yeso onyöt, kumit mīkulögh nyo tiliil nyinte kuyoda kutany Kalilaya wölo kilitö sinakok akunet, (anta kinetisyö ompö kori soghut) **Lk. 4:14, 15**.
- Nko ki Töröröt Yeso, kimöpöghisyeghonye ng'öghomnyenyi nko owesyenyi kimang' ng'winyini, wölo kitwayta kegh mīkulögh nyo tiliil. Ki mīkulögh nyo tiliil nyini kintöghoghchī kinonutkachi, ng'al nko ighisyewutkachi.
- **Yoana 5:19&30; 6:38; 14:10** ompö kighönī tikwil kimwaghat mīkulögh nyo tiliil nyo pö kokay, akī keröte kī kighecha ketena lee Yeso (Itotanyi) akilit akutö owesyö söponwoyicho lee atay kigh Pesaleel nko kristo. Kimemukönye Pesaleel ntakwich kigh, nyinte ompö nyole nyenyi, Yeso ompö ptang'eng'mötinenyi kimeminye ntakwich kigh nyoni këny, lee nyoni achaa mökimukechanye kegh kigh, anta kwigh chii kegh.
- Nee nyo muköy kwigh Yeso onkit kipuryö Töröröt? Möminye nyoni këny. Muko keghacha nee ato mömi Yeso? Möminye. (**Yoana 15:5**) Muköy kwigh nee Töröröt kuwer kristo? Tikwin lapay (**Yoana 14:10-12**). Muköy kristo kwigh nee kuwerwech? Kigh anka lapay.
- Mii kikirut chole odeny cho Isunate/mīlanin anta möröy kenonchī tya **Yoana 17:18 & 20:21**. Kikiyoki Yeso kung'win ng'winy akitwayta kegh paponyi, kakiyoktech taketwaytena kegh kristo.

- Pöghet anka ato, kilît Yeso köpö saghat ompö Nasaret, kimwochî piich nyinte kusomön puku Isaya. Kinyorî Yeso werkoyön nyo king'ölonon nyinte, kusomönchi piich kighan pîchoni lö kikir Isaya akîpö kityokin. Wölo kimeghancha lö ki Yeso kityokinte (**Lk. 4:16, 17**). Ompö köröwonto 18, Mwong'öy lö “mitoni mikulöghu Töröröt parakunyi ompöwölo kikuyilenanîn mwagh Töröröt nyinte”.
- Anka kimwoghöy lö “tökwomtochî lökoy cho karamach chane chole mey”... Melö yee mey ompö tikwin anta ropiyö, wölo chole mey ompö mikulögh. Kelikî mey ompö mikulögh kî kesöwî lö mökimukechanye kegha kesuna ompö taghu Töröröt anta keghakta ng'okicho cho kakigh ompö taghu Töröröt. Chane cho ghönöy lö nyinte kî kityokin ompö chane ketini söpon pö kokay.
- Kîle ato kisomön, kimwa lö kyang'winan “Tosop chane cho singirisyot mikulis ompö ng'okikwa” a “tamtan kityakat ompö chane cho rötotee”... Ompö yiyö rötisyot piich lapay ompö ratata onyöt, king'win Yeso kutyakech lapay ompö rötut choni.
- Ng'at kusomön, “kurosita chepkarotin”... kiyî chii lapay kîkarot ompö man pö Töröröt nyo ipuu sörunöt. Kitipecha konyin onyötö ompö putintön atamakîsöwî man. Wölo king'win Yeso kiyatech konyi mikulögh tökesöwunö akîpköchech man nyopö sörunöt. Sörömu, kisomön Yeso ng'at lö “atakutyak chane chole koot.” Onyöt kî chemwokiyon nyo mököy kuwanyecha, akumîtecha kepe wöywöyu maa. Mököy kempur nyo gha, ompö nyökoryö ompö kintaghoghatenyi. King'win Yeso kutyakenecha paytagh pö onyöt, akutönecha paytagh pö Töröröt kikeghakta ghokut pö ng'oki akewityeghö.

G. Töng'önchin pö Yeso

- Otini kitul Yeso ooy kîng'etunö piich, kisop cho chiryote, akutufî cho kimeghö, poru choni lö ki kityokin ompö owesyo onyöt (**Mk. 1:34**).
- Chii akong'a nyo kitng'etî Yeso ompö meghat kî Lasaro. Kitipchî nyinte pîrim aketung'a kögh pîrimpee; kimwochî Yeso chane lö otighenö kada. Somöne **Yoana 11:41-44**.
- Kigh Yeso töng'önchin choni ompö owesyo mikulögh nyo tîlîl.

H. Kinetanpa Yeso chay lee 12

- Ompö rîpankachi cho chang, kikîl Yeso chole 12 kilikî kinetankachi. (**Mk. 3:13-19**) Kikurchî kegh nyo tagh Yeso chane atakunet, akîsöwî nyinte nko wowînpö Yeso ompö chane akîsöwî chane ato kuyoktö kîpa sany kwamta. (**Mata. 4:19-20; Mk. 3:13-18; Mk. 6:7**)
- Ompö könyiswechî lee 3 cho pö kinetat ompö ng'winy, kinet kinetankachi akinap kulet tagh nko pöghisyo kinetat ato itîta kiwö nyinte. Ompö aranoni

kuletöy tagh kanisa kiyetu ompö nara kiliki nyu mirönchoni lapay koneti kipoto Yuda onkit.

I. Ktaghata Yeso

- Kirkey kicham piich walaka Yeso kiliki kityokinteng'wa, wölo kitöghöy cho chang' chopö Israel kimachamnye nyinte, karkey kigh töng'önchin cho chang' aküyon ooy ompö owesyo mikulögh nyo tiliil.
- Kitagh kintöghoghü kiyomisöt nyo kitö Töröröt Apram, Isak, Chakop nko Daudi. kitat aküyar oor nyo kiröto aküpar nyinte. (**Mk.14:1**)

KINETATA 10

A. Otöp pö Kighöniin

- Mang'ernye möng'oní pö kighanat kemöng'; wölo memukonye! Ato puryo Yeso. Mömöng'onye möng'o kighanat ompö ng'öghomnyö anta owesyo poor. Nana asil pö köny nyay kinyorchi Adam, ato tökeripecha otöp anta asiltino poor melö cho pö mikulögh nyo tiliil, ki möting'nye kinyiwut akimominye kikönönoto söpoon.
- **Yoana 3:6; 6:63; Rumi 7:18; 8:6a; 8:8; Phil. 3:3.** Poor nko chichay pö köny ki ninate, akikemurtö kimurtewon nko Yeso nkít kighöni lenyoni lö poor nko otöpay pö köny anta chichay pö köny ki kikewur poor kiliki kwile ompö kimi lenyoni ompö otino mii yenyu mikulögh nyo tiliil kipöytoy (**Gal. 2:20; Rumi. 6:6; Gal 5:24**).
- Ato kiyokchi key löt atay kakitorö lö memukönye otöp nyo pö kighöniin ato mömi Yeso ori, ketopönö anta keneta key ya tikwin cho kigh Yeso cho kimemukisotcha ompö ptang'eng'möt.
- Somönö **Markö 6:30-44** wölo söruntoy ptang'eng'möt kiskusutkachi ompö köröwonto 37. Kimwa Yeso lö “apagha chane” kimölyöng'i kinetankachi lö, “kinyorchinecha onö ropiyen cho chang' cho ghömöy, akenyorchi onö omisyö nyo ghömöy pichi tenö chi chang?” Kipö olyot ropiyen, kipö olyot anta tösunöt omisyewut melö kipö Yeso olyot anta tösunöt ompö chane. Kimi chane nko ighinteng'wa nyo kigh tikwin lapay akimösöwicha lö muko kigh anka lapay ompö nyinte.

B. Yeso Nyole otöp pö Kighöniin

- Muko otöpö kighöniin kemwa ompö otomi Yeso ori. Mökitiing'öchanye owesyo kemanga ompö otöp nyo isunate atomömi Yeso orii lee pichay kipöl kipagh kegh opin. Ato mii wölo muko kemang'tenacha achanech söpoonwecho ompö ng'ala ptang'eng'möt owesyo, makatenyi, ropöwekwa, ropiyen, nyakanat, chireryö, chamata achey, anta ketötö kegh ompö pöghisyewut, kirkey kechicha kighöni ompö otöp, akilow wölo lata otöptinecha, ki melö micha ori möng'onete. Ato kilatecha choni, ki kwile akimöminye sisin nko pörörisköcho chay kimöng'öy tikwil anta piich cho kimito pöghisyewut tikwil ompöwölo king'alan wölo lata chane ompö ng'alanata ptang'eng'möt. Sisintö kwile nyo kiting'eto nko chane, kichicha pipö osil (dini).

- Nane ya lö ompö kinetutyonay kakuwer kitutunö Yeso Lasaro meghat; kigh nyo aghigh aki memukonye ompö ptang'eng'möt.
- Ompö **Matayo 14:22-32** kung'at kigh Yeso kigh nyo kimemukonye. Kimi Petörö kiwegho paraku pögh ompöwölo kitwayta kegh Yeso, wölo otini kyotyechi kegh akususö kegh tikuchi pö poor, kilüt pögh.
- Somönö kikirutchi **Mata. 19:26; Markö 10:27; nko Luka 18:27.**
- Ompö Rumi 8:17, kisiwiyi lö kichicha okwot pö mili nko Yeso; kigh anka lapay ompö Yeso, kigh lapay nyo ting'eto ki nyincha, kigh nyo makat nyu mining' ki kepegha kighanat aketwayta kegh nyinte. Kikonecha kigh anka lapay nyo makat ompö otöp anta möng'ot atakuten chipö Töröröt, ompöwölo Yeso nyole kigh lapay akworisyonto söpoon ompö kighönin.
- Ompö **Kolosay 3:3-4** mwoghöy ng'ölyon lö “Yeso nyole söpecha” nyighitat ng'ala yete cho pö olyot anta tösunöt ompö kighöni cho pegho kighanat. Muko möng'ot nyo pö kighanat ompöwölo mii mikulögh nyo tiliil kwichöy söpoononi kulet nyo karaam ompö orincha, atökirip, akekön, akemunyö aketwayta kegh nyinte nyole söpenyo.

KINETATA 11

A. Ichontoo mesa Echotyön

- Kitita ato kimakat kima Yeso, kunkit, lenyona kicheny pöroyin kitöpö nko kinetankachi atakwam ripkaa (ghömicho/Ichon) Echotyön. Ompö kö nyo pö parak nyöpö kiyitöt, Echotyön, kinkitinyu lö ki pöroyin nyoni nyo pö söröm king'ölonchi chane ng'al cho ghechon ompö kighat, kikul tya kiliki chane akong'a ompö mikulögh nyo tiliil ompö nyinte.
- Rose **Yoana 13:1-15**. Topönee ompö körutyö 3 lö kinkit Yeso anta kipköchi Yeso wölo tenö nyinte ompö Töröröt nka nyoni kigh nyinte kipöghisyechi piich walak.
- Topönee ng'at ng'ala petörö nko ighisyewutkachi atay kimetwaytanye kegh Töröröt, kimösöwinye linyoghtanyi nko Yeso.
- **Yoana 13:37** kimwa petörö lö omeghan ompö Yeso, omeghtonan Yeso.
- **Luka 22:54-62**. Kegh petörö chechi onkit kutwayta kegh owesyenyi makimeghtanye Yeso kitagh Yeso lokonyin anta kinkit.
- Yoana 21:5. Kimwochi Yeso Petörö kipagh kechiryö Töröröt. Makat kuwonyö owesyo ptang'eng'möt takumi kipöghisyechi Töröröt ompö owesyenyi.
- Nyini kitomö kimuchö ichon pö Echotyön kicheny Yeso makatyan akiminchir, akutö kinetankachi kwam akilö "nyete kilata portönyan nyo kiminchiröy takwal ng'okikwa." **Markö 14:22**
- Kicheng' ng'at Yeso mpalaw nyomi dipay, akimwochi chane kigha takunana chane kisön pö Yeso chay atay kima kimilta key atakwala piich king'etunö ng'oki. **Mk. 14:23,24**

B. Ng'ala Yeso cho pö kikulöt nko kiyomisöt nko pö Mikulögh nko Tiliil Wow Möng'ot korononi nyoman

- Nyoman kiskus kegh akitomtomön kinetan pö Yeso, kimösöwunye lö ompö nee takimwa nyinte lö owetan omeghöy. Kimömökönye kipistö anta wechikey Yeso. Lee nyona king'ölonchi Yeso ng'ala kikulöt. Somönö **Yoana 14:1, 2**.
- Kichichim Yeso chane lö karkey owan mowityeghenokwane. Kiwetöy kato paponyi atökitekchi monechi wölo pkonöy kimönyöy.

Milagh pö Yeso

- Kiyomisi Yeso ng'al odeny (2): (1) tekata korin chomi yim ompö monechi (2) kilö milo nyu nyinte kitochöy monechi atakimang' kokay nko chane wölini lee yim. Rosa **Yoana 14:3**.

- Kile wölay kicheng'ta Töroröt Enok, lenyoni mïlo Yeso kicheng'echa lapay, chinö lee chechi kïpa yim. Nyo mii yenyu kwichwecha wölo kimönyöy nyo mökecha ketipinö kipsach akekany milaghtanyi.
- Muko ompö osis lapay kenonchi lö töptoy asete nyini mïlo ompö acha.
- **Yoana 14:6** kristo nyole oree, kristo nyole man, kirsto nyole söpon. Ting' piich lapay makat kunkiti lö kristo nyole araa sörunöt mamwanye lö oporunyi aree, wölo kilö "chane aree" ato kimökecha kenkitunö aree nyopö pipö kristo, ki makat ketopönö Yeso. Kilet tagh kilö "ochan man" atokimököy kenkitunö man atokinonöy man ketopön Yeso. Lenyini ng'at kimwa lö "ochan söpon" kimamwanye lo, okoninyi söpon, wölo kilö "ochan söpon" nyo atokimököy ketipino akemany möng'ot nyopö kristo, makat ketopönö Yeso.
- Kibus key kinetan pö Yeso kunonöy lö ato wö Yeso mökiminye chii nyo tökunetöy, anta ntöghoghchi, anta sirotö chane ompö pöghetus pö ong'eryö, työmut ompö söpon. Wölo kiyomis Yeso lö osoman paponyan kikonokwa king'örokin akong'a, nyo lata nyinte komönöy chane ompö ng'winy. Amöpistonye chane king'örokintoni. Somönö **Yoana 14:16**.

Mikulöwu man

- Ki ng'o nyinte king'örokintoni? Ki Töroröt mikulögh nyo Tiliil.
- **Yoana 14:17**. Kisomönöy lö nyinte ki "mikulöwu man." Kikur Yeso mikulögh nyo Tiliil lö "mikulöwu man" ompöwölo kintöghoghchini piich kukiir ng'ala Töroröt Pipilya nyo lee man. Ng'at kikurö "mikulöwu man" ompöwölo porwecha man ki mikulögh nyo Tiliil nyo kinetecha man lö kichiu chemwokiyis tökesiwecha makat nyo kiyöro sörunin. Akï mikulögh nyo netecha yee man cho chang'.
- Kimwochi Yeso kinetankachi lö memukönye piich cho meghönotnye tökunkiti akitach mikulögh nyo Tiliil ompöwölo kikekarot chane ompö man. (**Yoana 14:17**)
- Söwunö lö mikulgh nyo Tiliil melö mito paat nko chane wölo mii oring'wa. Kilenchi Yeso chane, lee wölo kimi nyinte Yeso nko chane, kimi nyu mikulögh nyo Tiliil tükwil nko chane. Möng'isiyi mikulögh nyo Tiliil nyoman orito porwöyikwa kokay nko kokay.

Kinonin nyo tiliil akï konetin

- Kitö kichang' tikwin cho kitökimöröy kinetan kunet kegh. Ng'at kunan tikuchinö kikikunet Yeso chane.
- Kitösöy tagh mikulögh nyo Tiliil kunetöy chane akunonchi tikuchinö kökikuwany kunet chane.
- **Yoana 14:19-20**. "Ompöwölo ochan satate osöpsonekwa tikwil." Atomötöng'nye kighöni Kristo ki mötöng'nye söpoon. Kikesupchi möng'o Kighöni lapay chii akong'a akï kristo nyoni. Ompö nyinte kegh möminye ptang'eng'möt nyo mönyoy söpoon nyo lata nyo pö kighönin, kristo onkit nyo

muchöy kimany orincha. Söpoon nyo lata nyoni akimang' kuwerwecha möchöy nyite akikönyöy kimang' söpontanyi oripö kighöni akimang' kuweri chane (kighoni) lapay. "Melö ani wölo kristo;" nyoryencha nko nyinte (**Kala. 2:20; Rumi 6:11; 1 Kor. 15:10**)

- Kitoma kikonü Kristo söpoon kimichino kima. (**Yoana 12:24**) ompöwölo kima nyinte ki kimeghecha tikwil nko nyinte (**Rumi 6**). Ompöwölo kikitip nyinte ketipecha tikwil, aki otinö kituti nyinte söpoon nyo rel, ketutchicha relinpö söpoon tikwil. (**Rumi 6:4**) Kichicha yenyu mili söpontany melö kimustoghi. Mii kristo oripö kighöni aki mii kighöni oripö kristo. (**1 Kor. 1:30**) kikulim kinyil chole 160 ng'ölyontoni lee "*oripö Kristo*" ompö lökoy cho karamach (kisilat nyo reel).
- Ki mikulögh nyo tiliil nyo king'winöy kimöng'öy oring'wa. **Yoana 14:26**.
- Ompö **Yoana 15:5** nyoryo kighöni nko kristo ki kikitatama ket nko morin. "*Ompurö orinyan atompurön oring'wa.*" Kipotötenyo onkiit nyo poru ng'ölyonto sörünün nyo kimwa lö "momuchekwanye taagh kigh opin atomomitanye nko akwa." Möminye cho kighecha kipuryö kristo lee wölay memuchönye tarit kitirtirtoy ato puryö yomat, anta much koghokwö kuwirwirata kipuryö pögh.

Muchöy pesyoghtöng'wa nko Yeso kipöghit tösunöt ompö chane

- Ki ang'er ompö kinetan kughan lö kimuko takikaramachitu tya tikwin lapay atopistö Yeso chane (**Yoana 16:6,7**)

Acheypa Mikulögh nyo Tiliil ompö ng'winy

- Möminye mikulögh nyo tiliil oripö piich cho meghönotnye wölo ighöy nyinte kinetat akikinkinöy chane kiripta kegh nko man. Somönö **Yoana 16:8**.
- Kile wölo mwoghtöy **Yoana 16:9** pöröy piich mikulögh nyo tiliil ompö ng'oki nko ompö ketagh lö Yeso ki ghetin.

Man pa Kristo

- Kikur kintöghoghi wayaudin Yeso lö putin akimwa lö kigh töng'önchin ompö owesyo onyöt.
- Wölo ompö **Yoana 16:10** keporchi mikulögh nyo tiliil piich lö siwiyi Töröröt Yeso lö chipö man, akututunö nyinte wölomi cho kimeghö tökupöri (tökäng'ong'i) chamatanyi ompö nyinte. Kipö man Yeso, ki kimöpönye chane man.

Kirwok nyomi kung'winöy

- Kimwa Töröröt ompö para Eden lö tighöy ghetin möt pö onyöt lö karpus. Kigha nyete otini kimeghchi Yeso kimurtewon akututi ng'at. Ompö meghenyi nko kitutunötenyi, ki kirinta Yeso onyöt. Aki asis akong'a kisöchini Yeso nyinte wöywöy maa kokay nko kokay.
- **Yoana 16:11**, netöy mikulögh nyo tiliil piich lö siteng'wa nyopö taghata Yeso kirumunote ompöwölo kikuwany Yeso kimuny onyöt.

Pöghisyo nyo kighchi Mikulögh nyo Tiliil kinetanpa Yeso

- Kinet Yeso kinetankachi köionyis sömök, wölo kitökimi cho chang' kimöchöy chane kenet. (**Yoana 16:12-15**)
- Kinet Yeso kinetankachi tikuchete otini kimi kwomöy omisyo nang'at (oghö) nyo kipö löt söröm. Tiwin cho chang' kinet mikulögh nyo tiliil kinetan otino kikiwö Yeso yim, kukirote ompö kitapune cho ng'ötunote chomi pipilya cho töketöse tagh kesomönöy.

KINETATA 12

A. Namat, Kirwok, Parat nko Tipöto Yeso

- Nyini kyam omisyo pasaka nko kinetankachi, akunet chane kiripta kegh nko king'winata mikulögh nyo tiliil, kipa chane kutang' para ketsemani. **Markö 14:32.**
- Otini kimi Yeso kisoghöy Töröröt, kimiti Yuda piich kinam nyinte.
- Kinkit Yeso lö kipkonöy chane kinömöy nyinte, wölo kipschi chane atökighakta ng'okicho. (**Markö 14:42-40, 53-65; 15:1-47**)
- Inkiti lö: **Markö 14:32, 37-38** kuporwecha lö kwile acgey nyo ng'wino makat nko kimukata ptang'eng'möt.

B. Kitutunöto Yeso

- Somönö **Markö 16:1-8**

C. Pöghisyo Yeso otinö Kikututi

- Nyini kitutunö Yeso wölo mii cho kimeghö, kicheng' pöroyiin nko kinetankachi kitoma kiwö yim.
- Kitöpö nyo tya ng'winy? Kigh nee kitoma kimila? Kiwöyöku teputchi ompö kitapu Ighisyewut. Kiporchi Mikulögh nyo Tiliil chii nyo kikuro Luka kukir kitapuni. Ki chepsakityan Luka, nyo kikiir kitapun odeny, Luka nko Ighisyewuut.
- Mwowecha Ighisyewuut pö kiyoktoghi tikwin cho kigh kinetanpö Yeso otini kiwö Yeso yim. Kitapu Ighisyewuut nyoman ki kikikirchi chii nyo kikuro Teopila, akimwowecha körutkö cho tagh cho pö Ighisyewuut kiyini kigh nyinte kikiir. Somönö **Ighisyewuut 1:1, 2.**
- Kipori Yeso manto kitutunötenyi ompö kitöpö nko kinetankachi osis chole 40 king'eta kututi. Mwoghöy Ighisyewuut 1:3 lö kipori kegh tagh lö satate nyinte ompö tikwin cho chang' cho rumunote.
- Ortin walaka cho kiporunö kegh lö ochi satate kukirote ompö kitapu markö. (**Markö 16:9-15**)

Kinet Yeso kiyoktoghi chay lee 11

- Ompö Ighisyewut 1:3 kisomönöy lö otini kimi Yeso nko kinetankachi, king'olonö paraku pöyunöto Töröröt. Poru nyete lö kimi Yeso kunönöy nko chane werkoynön nko walaka, chomi pipilya nyay pö tagh (kisilata köny) cho poru makata meghenyi, tüpötenyi nko kitutunötenyi.

- Kimwa lö ghamat chane kiliki söwi ng'alechete ompö piich lapay. Otini kimwochini pikö walaka tikuchi kigh Yeso, chane cho ghönöy kiliku moning'o Töröröt, aki wiwunö tiwin kipka löpoyin.
- Kirur Yeso chane kukany Mikulögh nyo Tiliil. (**Ighisyewut 1:4,5**)

D. Kisyakata kinetut paraku Mikulögh nyo Tiliil

- Kitoma kenet kegh cho chang' ompö Ighisyewuut, kisyoköy acheyu Mikulögh nyo Tiliil. Nyo tagh michinech kenana lö Mikulögh nyo Tiliil ki Töröröt, lee Töröröt papo nko weri. Chane lapay lee chii akong'a cho kigh ng'winy, tikwin lapay nko chichay pö tagh (Adam).
- Ompö atoni ng'ong'wecha kikirut lö ompö osiswo Noa otini kirirchi Noa chane ompö puser, ki Mikulögh nyo Tiliil nyo king'ölonchini chane ompö mikulöwekwa (**Towunöt 6:3**).
- Kikesiwecha kinyil cho chang' ompö kisilata köny kumukteghchi Mikulögh nyo Tiliil chii kwich pöghisyö nyo kimökini Töröröt. Kitö Mikulögh nyo Tiliil Chosep ng'öghomnyö king'ong'i kirwotitogh pö pöytoghin. Kitö Mikulögh nyo Tiliil Pezaleel ng'öghomnyö nko kimukat kitech köpö körösyon lee wölo kitötomchineghtö Töröröt. Ki Mikulögh nyo Tiliil nyo kimukteghchi Saulö kiliki pöytoghin. Nyini kirapas Saulö, kipistö Mikulögh nyo Tiliil nyinte akiwechi Daudi akwich nyinte chii nyo ng'öghom aki pöytoghin nyo karam. Ki Mikulögh nyo Tiliil nyo kintöghoghchi werkoy kimwa akukir ng'ölyonto Töröröt nyo karam. Kilitit Mikulögh nyo Tiliil Yoana kipotisönin kitömönye ompö keyi. Akuntöghoghchi nyinte kwamta akunetisyö takwich mikulöwo pipö Israel kitipi kipsach kikany ghetin nyo kimi kung'winöy.
- Otini kitita yiyo Yeso, kwich Mikulögh nyo Tiliil töng'önchin. Atolapay, kinetut, töng'önchin, meghe nko kitutunogh pö Yeso, kikigh ompö owesyö nko kintaghoghata Mikulögh nyo Tiliil.
- Nang'atunoni kipö sörom kitoma kepörtoghchi Yeso kimurtewon, kinet Yeso kinetankachi lö meng'winönye Mikulögh nyo Tiliil kimönyöy nko chane wölo ng'winöy kimönyöy oring'wa kokay nko kokay.
- Ompö kisilata köny, king'winchini Mikulögh nyo Tiliil piich cho sischinö atakwich pöghisyö; aki nyini kimuchö kipistö ng'at akiwö. Kiyomisi Yeso yenyu lö mönyöy Mikulögh nyo Tiliil orito mikulisko monechi kokay amökipistonye ng'at.
- Kiyomisi Yeso lö töni chane Mikulögh nyo Tiliil owesyö nyo igho tikuchinö kirur nyinte chane.
- Kisomönöy yee nyu kiyomisöto Yeso nyo pö sörom kirip kegh nko Mikulögh nyo Tiliil. (**Ighisyewut 1:8**) Kimwa Yeso lö makat kikönyisheghö chane Cherusalem tökitenö kung'win Mikulögh nyo Tiliil kirökyi chane.

- Kimwa Yeso lö kinetankachi nko pikö walaka chole monechi chole söwi tikuchete ompö ng'winy kimikul. Michini kenetacha meghe, tipöt nko kitutunöt ompö oor nyo muchöy kwich piich kughan, karkegh mökighechanye chete ompö kumukatenyo nko owesyenyo opin. Ghamat keghacha ompö owesyö nko ng'öghomnyo mikulögh. Mikulögh nyo Tiliil onkit nyo ighöy chii kughan pipilya lö man. Kimuchöy keneta piich tökunkiti kigh ompö mötöwekwa, wölo netöy mikulögh takughan nyoman ompö mikulöwekwa! Nka nyi nyu kiyoki Yeso Mikulögh nyo Tiliil kimöng'isyö orincha.

E. Kiwö Yeso yim

- Kimi Yeso nko kinetankachi ompö osis chole 40 kuporu nyoman lö kikututi nyinte, akunet chane paraku king'winata Mikulögh nyo Tiliil nyo king'winöy kimöng'öy kokay oring'wa; atolapay kiwö nyu kutang' yim. **Ighisyewut 1:9-11.**

F. Kiyomisöto milagh pö Yeso

- **Ighisyewut 1:10, 11.**
- Milo Yeso ng'winyinte ng'at, wölo lee kirwokin. Wölo kitoma kurwokyi, ng'winöy nyinte nko poltoy kumitöy monechi lapay kipa nko nyinte yim. Man nyete nyo pö tösunöt, nyo tökenete kegh ng'at. Mökinkitnye lö ee kwoyi ato ng'winöy, wölo ng'winöy nyu, michinecha kempurö kipsach ompöwölo muchöy kiliki asete.

KINETATA 13

A. Kitoröt

- Ompöwölo kikeliki moning' o Töröröt, pö tösunöt kipköchecha nyoman kiyini kigha ompö acha.
- **Yoana 1:12.** Pö tösunöt kenkitunöcha lö melö kichicha pipö kristo ompö kighyong'ötenyo kegh wölo ghyontewecha chichona kikighanacha aketach.
- Ghönöy pikö walaka lö atokichi karamach akitölose, akwighöy tikwin cho ghönöy lö ghömech kegh **kilimchi** kegh lö kikesörwech. Wölo atomeghanye tikuchoni kutor kisas sörünöteng'wa. Keghan megha kristo ompö acha ki nyoni nyo kisorwecha melö keghacha tikwin cho karamach!

B. Yliyöto Odeny

- Nyini kikiyiyecha nyo tagh ompö poor, kikonecha Adam meghat (pesyogh nko Töröröt). Wölo yiyecha yenyu nyo pö odeny kipö mikulögh, kikonecha Yeso söpoon. (**Kolo. 3:4**) Nyini kikighanacha Yeso lee sörünintecha, melö kitakacha tikuchinö kighwecha ompö kimurtewon opin, wölo kitakacha chichini kighöy tikuchoni tikwil! Ompö Mikulögh nyo Tiliil kung'win kiyi söponpö kristo ompö orincha.
- **2 Korinto 5:17** Nyini kikitönöcha kighanatencha oripö Echotyön Yeso, kuwuwunenecha Töröröt kaa Adam nay kipit, akuwuchecha oripö kristo, akwighecha ng'at kelikuna pipö yimonay rel mii oripö Yeso kristo.
- **Yoa. 14:16, 17, 20** ompö pöroyin noni pö yiyecha nyo rel ompö mikulögh, litöy Echotyön Yeso mikulisköcha ompö ara mikulögh nyo Tiliil. Akwompö kwich nyinte möng'enyi orincha, kemitecha yenyu ompö nyoryogh nyo pö kokay nko Töröröt weri.
- Otini kikiyiyecha kimitecha ato akong'a nko Adam ompö asil, ketönecha yenyu Töröröt orito werinyi ompö ara yiyo mikulögh, akutö asilto werinyi nyopö man orincha.
- **Yoa. 14:6 nko 1 Yoa. 5:11-13** poru lö keghan Töröröt, ki ketach tikuchinö konu! Kikiki chii chipö kristo ki ketach akiliki nyo miteghtö akong'a tikwil. Lenchini kegh pikö walaka liku chii chipö kristo ato limchi kegh kwile lö kikesörwon, ghamat kikonni kegh, akunan nyinte kinyil, michini kimut kirip nyinte. Wölo meghechanye tikuchete kelikuna pipö kristo. Kikonecha Töröröt söpon pö kokay ompö kikonecha werinyi nyo satat kokay.

- Man ng'ölyon lö king'wîn kîma Yeso ompö acha. Ato kighönecha mannoni, ketokecha söpon pö kokay lö MAN! Möyong'önye lö kîlimchinecha kegh lö kiketaach anta ewo, wölo mwoghöy ng'ölyon lö kîting'etecha; karerantancha kwîle kachama lö man ompö kighanat.
- Otini kigh Töroröt nyo tagh chii no, inonenyi wölini kigha nyinte? (**Towunöt 1:26**) kikigh chii ompö körkeyin pö Töroröt, wölo otini kimuchö lisata onyöt akitagh Awa nko Adam Töroröt, kitö kîting' chane körkeyin pö Töroröt nya? Ewo. King'arach onyötö ompöwölo kilenchini kegh kyawur ighan pö Töroröt nko tötutye! Wölo rose **Eprania 1:3**. Katakacha söpoo kristo kuweri yiyenyo nyo reel, akikeghecha ng'at ompö körkeyin pö Töroröt.
- Otete kîmitecha keyetune ompö söpenyo nyo rel, keyetunecha kepuno körkeyinoni. Nyete nyole keröto söponpö chipö kristo, ketîpî lasiny lee Echotyontenyo. King'ölonno cho chang' kîrip kegh nko makata Töroröt ompö söpoo kighöni cho mii Rumi. **Kala. 4:9; Rumi 8:28-29; Pilipi 3:10**.
- **Rumi 8:28, 29** lee moning'o Töroröt, ighwecha Töroröt makatenyi nyo pö kokay, nyo ighecha muut töketöptö nyinte! Lee wölini kikiletitöy yenyu kenetöy kegh ompö söpenyo nyo rel pö kokay cho chang' paraku Yeso.
- **Nana lo! Echotyön Yeso nyo lee söpontöng'unyi yee akîlikî nyinte kokay nyinte lapay nko tikuchî kî chicho. (Rumi 8:17a).**
- **Kalatya 3:26; 4:7; Rumi 8:17** Isöwunenyi kîyini mwoghöy nya? Ato ng'wîn pöytoghinto koro Taylan akîmwa lö "*Kasiwan lö ichinyi meywon atîng'önyi möng'ot nyo anger, achî senten (bahtin) 500,000 cho ong'örokinyî*" Anta ng'wîn akîlö "*Kasiwan lö ichinyi meywon atîng'önyi möng'ot nyo ang'er, nyonö konyan pö paytagh manya nko ani alîkî akong'a nyopö werköchan akî milichan*" ompö choni kwodeny nyonö nyo ichömenyi (Ikîlenyi)?
- Nyî pö löt nyo kimwa Töroröt! Melö kisörwecha kwîle ompö ng'okicho, wölo kîmitecha akwighecha akong'a nyo pö monechi akîkonecha tikwin lapay nko ompö nyinte kegh. **Yoana 17:1-3,22,24**

KINETATA 14

A. Makata Töroröt: Kwighecha körkeyintanyi

- Tökiliki chii mompö Töroröt, pöropchenyi nyo ighöy choni kumukisyö! Poru nyete lö melö kighoköy, ropöwonto kwile! Anta melö pöropchö Töroröt kötö ang'er sörunötö! **Rumi 6:26; Epeso2:8.**
- Ki pürchin pö Töroröt nyini tagh kwich ptang'eng'möt ompö körkeyintanyi. Kityam onyötö kuwur kiyoni, wölo kisörwecha yee Töroröt takumä kwipi makatenyi nyinö kipö tagh nyoni ki kichömwecha körkeyintanyi.
- Mwoghöy ng'ölyon lö; Yeso nyole kiporunöto körkeyin pö Töroröt, akuweri Yeso yenyu wölo mituntenecha Töroröt, takusilta makatenyi nyinö kipö tagh ompö acha, nyo kighecha ompö körkeyintanyi.
- **Kolo. 2:6** kile ato ki pöropcho Töroröt nyo kigh kumuka kesörwecha no, ki pöropchoni pö Töroröt nyo mukteweche yee kemang'a otöpö chipö kristo. Kile wölo kightecha Töroröt, akisörwecha takumukteweche kegha tikuchinö ng'örököy nyinte. Somönö **Pilipi 2:13.** Ng'örekyo paponcha nyo karam ki kemukacha kempurö lee werinyi.

B. Mökimukechanye takegh kigh kipuryö nyinte Yoana 15:5

- Otini kisörucha kegh nyo tagh, muchöy kisiwecha woghökata mikulis. Akelimchi kegh kinyighitat akelimacha chomnyo Yeso ompöwölo kisörwecha akumuka kesiköcha pürchiin kemwochinö pikö walaka paraku chomnyononi! Kipürchinecha kenetech cho chang' paraku ng'ölyonto Töroröt akenet pikö walaka.
- Chete lapay ki pürchinogh cho karamach! Wölo kite, kesüwa woghökut amokelimechanye lee nyete napo. Mökeng'örökinechanye sörunötenyo lee wolay kilatecha asiswe chay tagh, kiwis nyu chomnyencha nko Echotyön, akumuchöy kesüwenacha lö kiketöröcha kepöghisyö akenan lee wölay kilata kitoma kesörwecha! Nyini kakeng'ong'wecha lenyete no, kimukchinecha keghöy man lö takemucha kelimchinö kegh ng'at lee nyakinya kikilata atakikisöru kegh nyo tagh. Wölo atokityam tya ompö owesyenyo keletöy kepityot! **Rumi 7:21, 24.**
- Ompö kuweri poryonete nko kipitata möng'ot nyöpö chipö kristo, pürchini Töroröt kunetecha kinetut nyo pö tösunöt nyoman. Mökimöng'önye söponpö chipö kristo ompö owesyenyo kegh atakimi king'örokutyö Echotyön! Nane ya

Kolo. 2:6? King'arakecha Töröröt kesörwech anta kisörwecha nyinte?

Kimökisöruchanye kegh, akimömöng'echanye yee opin söponpö chipö kristo!

“Kighecha tikwin löwir ompö kristo nyo konecha owesyö...” Pilipi 4:13.

- Söponete rel kiting'öcha ki nyenyi, söponpö kristo, akitökemukecha yenyu kemanya, ki michini kimany nyinte kuwerwecha, möng'wecha, melö ng'örokecha kemanya!
- **Yoana 15:5** Atokirosacha ket nko morichi onö wölo yinöy akwa? Yinu mori akwa. Töküyeti okinte no, ghamat kinyorii morichoni omisyö nko pögh. Nyoru lö nee morichoni omisye nko pöghe? Muchöy morina tökiwö kiyar onkit? Ewo. Michini kutwayta kegh sikin nko ketit nyinte tökinyori tikuchinö möröy, atökulet kuyin akwa.
- Lenye nyu nyoni ompö acha mwoghöy ng'ölyon lö kichicha mori ki Yeso nyole ketit, sikinkö anta ketit. Takemukacha keyina akwa (akwa mikulögh, söpoon nyo yinu akwa), michinecha keleta ketwaytena kegh nyinte, takuyin akwa kuwerwecha lee mori ket.
- Ato makitwaytechanye kegh Mikulögh nyo Tiliil tökiyi söpon pö kristo kuwerwecha, akemukchicha opin kegh man, kesörenecha söpon pö Yeso keyomenöcha akemeghö ompö kighanat (lee kighönin)! **2 Korinto 4:11.**
- **Epeso 2:10.** Kikughitö Töröröt oor nyo mökinecha kewere, acha lapay cho kichi moning'o Töröröt. Lee wölo kinetitö kegh mut-mut ketwayta kegh nyinte lasiny, keyeti nyu ompö mikulögh, akeporwech nyu aranona mököy nyinte kiripöy söpoonwecho.
- Kikenkiti lö ki owesyo pöropcho Töröröt nyo kigh kesörwecha, aki nyoni nyo ighecha keyetunö lee pipö kristo. Akesiwiyecha ng'at lö pöropchenyi nyo muktowechea kepöghisyeghchinö nyinte. **2 Korinto 9:8** kiyomisä Töröröt lö konecha nyinte tikwin lapay cho kimökecha takemucha kegha makatenyi.
- Nyini kilim pikö walaka lenyoni, kimichi chane. Kutor kinonutkökwa lö, “ato kichi Töröröt nyo pöghisiyi kuwerwanin, kosischan nyu yete akany nyinte kipöghisyö” melö nyu ara Töröröt nyoni. Topönee lö kikiir Paulö nee ompö **1 korinto 15:10.** Lee moning'o Töröröt, ting'eto nyinte cho chang' cho mökinecha kegh wölo nyo pö tösunöt kwile, ki wölo kightoy, michini kesöwunö lö, ketwaytena kegh nyinte lasiny tökenyorunö owesyenyi nyo muktowechea.

KINETATA 15

A. Kitoröt

- Pö tösunöt kipköchecha lö ompö nee tökipisi Töröröt kipitat nko kupölecha kemang'a lee pipö kristo: mökinecha keyetunö akekil, akelikü pipö kristo cho yinöy akwa cho chang'.
- Pö töng'önchiin atokinan lö pisu Töröröt osiltöncha nyay pö ng'oki nyay kinyorucha otini kiyiyecha köny, kuleet nko osiltöncha nyi rel könyorucha yee otü kakisörwecha. Konyori kighönintö yee lö mito poryoot nyo letöy kwenu poor nko mikulögh ori. **Kalatya 5:17-25**

B. Wölo netitoy Töröröt monechi kutwayta kegh nyinte onkit

Kiyinö chömo Töröröt kewerunöcha kipitat nko kepölech ompö

söponwecho, tökesöwunöcha wölo kichicha nyoman chemwokiyis kiliki

- Möchöy kesöwunöcha wölo kichömtocha kegh akechi pung' pö Töröröt kiliki! Nyini köng'ong' wech Mikulögh nyo Tiliil ng'okicho, kïrumi nyu maralu mikulögh nyo pö kenkitunöcha nyinte.
- Michinote kenkitunöcha nyo tagh lö kikichicha chemwokiyis kitoma kesörwecha, anta mölenye nyoni, kötö mökisiwiyechanye makat nyopö kesörwech. Lenye nyu nyoni, kitoma ketwaytenacha kegh lasiny Mikulögh nyo Tiliil kemanya möng'o kristo kuwerwecha, michinote kesöwunöcha nyo tagh lasiny lö, kichi piich cho möting' kikönöt, akechi nyörkölöl, amökimuchönye kemönye möng'o chipö kristo kipuryö owesyenyi.
- Michinote kesöwunöcha lö mökimöng'echanye kitoma ketwaytenacha kegh nyinte kimöng'wecha. **Yoana 17:3 nko Pilipi 3:10.**

C. Mökecha Töröröt kesikö nyakanat lö kitakecha nyinte

- Töng'önchini piich walaka atokipöl anta pityö, lö, ee kikesorwecha nyoman! Nyo pö tösunöt kipköchech cho chang' paraku sörunötoni kitakacha!
- Lee mompö Töröröt, kitakecha Töröröt ompö pöropchenyi. **Epeso 1:5, 6.** Poru nyete lö, lee wölo kitakta Töröröt werinyi Yeso kitökinyi nko ani lenyoni ompö nyinte! Tya chamata Töröröt ompö Yeso, tokecha kïkarkegh!
- Kiyokyini Töröröt söro kokay ompöwölo ghyong'o pöghisyo Yeso nyo kiwang'!

Rosöy kighöni söponwekwa lee nyi:

- Ighöy pipö kristo tikwin cho karamach cho möchöy chane kwichöy, kilenchi kegh king'arach Töroröt akıtach chane kwichöy, kilenchi kegh kikigh nyo karam. Wölo nyini meghnye tikuchoni karamach, akwich ng'oki kilenchi kegh möking'örökininye Töroröt chane, amökichömönye, anta taach chane ng'at! Putintön kinonutyonete, akughyong'o putintön melö man.

Kikonecha Töroröt pöroyin kelikuna monechi akıtakatenyi kughyong'o pöroyinoni onkit melö tikwin cho kighecha

- Kiripta kegh nko tikwin cho muchöy monecho kwichöy, kitöghöy yee anta mökechöme chane? Ewo, kichömöy aketochöy kokay ompöwölo monecho chane. Wölo takatenyo ompö moning'o piich walaka, kughyong'o wölo pöghisyeghtoy chane ompöwölo melö monecho.
- Ato kilelacha, mukchini onyötö kimwotitonecha!
- Möchöy kenana osis walak lö takatencha nko Töroröt kughyong'o tikuchinö kigh Yeso melö cho kighecha. **Kolosay 3:3. Kikutönecha Töroröt oripö kristo. Kiketakacha söpontanyi lee otino igho Mikulögh nyo Tiliil orincha söponpö kristo, kewöghökecha keliki lasiny körkeyintanyi akuntoncha. 2 Korinto 3:18.**
- **Rumi 8:31, 33** kiripta kegh nko manete wow ompö pöroyintöncha lee mompö Töroröt, merokonye kewaghacha asitaa nyo ipu onyötö.
- Möminye putyonto mompö Töroröt nyo chıntoy kimachamnye Töroröt. Pirchin pö onyöt nko tyomutkachi kwichisot kile atochömi Töroröt. Työmecha, akususecha onyötö tökulowitenecha wölo mii Töroröt, wölo pöghisyegho Töroröt ortin löwir takusilta makatenyi ompö söponwecha. **(Ayupu 1:6-2:10)**

KINETUTATA 16

A. Kilititata sörünöt

- **2 Timö. 1:12** Ipu nyetenyi kitö anka nyopö tösunöt temuka nkitunö. Ghamat kighöni kunkiti akisiki (kinkin) lasiny man nyomi kilititata sörünöt. Aki tya lö ato timtimo mannto sörünötenyo, king' wolöy söpontonyo nyopö kristo.
- Antotöp chii takung'win kilis monecho nyoman lö mökichinye yiyikwa? Ato melityinye chii chane lö kichi yiyikwa, kilimtoy lö mökichinye ripisyote; tomtomönöy nyu pöroyintöng'wa ompö kaw lawel.
- Ato lititate moning' ompö yiyichi, kilititate ompö pöroyintanyi ompö kaw, akiting'eto nyakanat ompö mikulöghunyi.

Kinyorchini man kiripta kegh nko yiyenyo nyo reel nko wölo toktenech Töröröt ng'ölyon melö wölo "kilimtoy" asete

- Lee wölo möwöghökonye ng'ölyonto Töröröt akipö man kokay, ki möwöghökonye mantancha kiripta kegh nko pöroyintöncha ompö kristo tikwil.
- Muchöy kelimtecha lö kichi sörünöt kegh ompö ighisyewutköcho chopö pöghet, anta kilimta lö mökichinye ompöwölo wöghökisyot ighisyewutköcha kitenö osis.
- Makat kenyorunöcha nyakanata mikulögh ompö pöroyintöcha lee monig'o Töröröt, melo ompö tikuchinö kighecha osis lapay, ompöwölo wöghökisot ighisyewutköcha osis tikwil. **1Yoana 6:20**.
- King'eta kesörwecha, muköy kinyorucha wöghökuut nyo wow ompö söponwecha. Mucho kinyighityö mikuloweche, akichintoy tikuchanya pö köny kitökeghecha; kilimchinecha kegh ng'öreyö nko turönöt. "Olimchinan kegh sörünöt, apöghisiyan lee chii nyo kikesöri nyo kikesörwanin" wölo muköy king'et chii tökwoghe anka akilimchi kegh lö "mochanye sörünöt kegh, amatanye chii nyo kikesöri." nyo tang'ogh kutoor kuwonyö nyakanatencha aketöng'önchi lö "kikesörwanin nyoman?"
- Ketor kenyorö kilititaghnoni ng'at. Ketyam kegh tikuchoni karamach kitokeghe, akelimchini kegh, akesiwiyech lee piich cho kikesoru.
- Ghyongo kilititata sorunötenyo, ighiyewuut köcho cho wöghökisot kokay, nyinö kötö ghyong'o pöroyintanyi lee moning' nyo möwöghökonye kokay! Ghyong'o sörünötenyo nko takatenyo ighisyewuut pö Yeso. Muchöy ighisyewutkachi kiliki cho möchömunonye ompö tawu Töröröt? Ewo, mepotnye nyu pöroyintöncha lee monechi!

- Mömichinotnye kerosacha ighisyewutköcho kegh lö kighecha cho karamach anta ewo, wölo kerosa tikuchinö ki kwichwecha nko pöroyin nyo kiting'eto lee mompö Töroröt! Atokighacha lenyoni, kelititsonecha osis lapay ompö sörünötenyo. **2 Timö. 11:9**
- **Rumi 8:16** pöghisye anka nyo pö Mikulögh nyo Tiliil ki kuparta nyoman lö kikesörwecha.
- Onö wölo portegho Mikulögh nyo Tiliil lö kikesörwecha nyoman? Limchinoghtöncha? Ewo, porunegho lasiny ng'ölyonto Töroröt. Atokirosancho pipilya netecha mikulögh nyo Tiliil cho chang' cho riptoy kegh nko pöroyintöncha lee mompö Töroröt. Otini kinetecha kegh cho chang' kikonecha kililitata ori nyopö takatencha nyo owesitu akı man kılil wölo kilimtonecha! **1 Yoana 5:10 -13**

KINETATA 17

A. Kamanata man nyo pö kokay

- **Rumi 4:5.** Woopto sörünötenyo anka nyo pö tösunöt kipköchech lö pö kokay, nyo poru lö töpo kokay nko kokay. Lenchini kegh piich cho chang' potöy sörünötencha. Ghönöy lö mîchinech kegha tökempurö lee cho kikesöri! Wölo nyu, nyini kisörwecha nyo tagh, kiting'ö kigh ighisyewutköcho? Ewo! Ki pöropcho Töröröt nyo kemuchta tökesörwecha, aki pöropcho Töröröt nyo kinyorchicha sörünöto kokay!
- **Ato nyakan mîkulöwung'u lö kitakînyi Töröröt ankîtönyi lö kikesörwon, atîng'etenyi nyakanat lö mökiwöghökisotnye chete kokay!**
Pöroyîntöng'wînyi lee mompö Töröröt, ki mökiwöghökonye amöwöghökonye kokay nko kokay.

B. Kiyi ighöy sörünöt kipöyit kokay amelö nyo wonysoot

- Ki Töröröt nyo kîkil kesörwecha, akînyoni nyini ighöy kipöyit kokay! Ki Echotyön Töröröt ighînto yîmwöy, nyo kîghecha monechi! **Epeso 1:4.**
- Kigh anka nyo kîghöno lö pö kokay sörünötö kî chomnyo Töröröt ompö acha chömecha Töröröt wölo chömtoy werînyi möminye kigh nyo pesyot Yeso nko Töröröt kîle nyona, möminye nyu kîgh nyo pesyonecha tîkwil nko Töröröt.
Rumi 8:35, 38, 39.
- Kinkîtucha ng'at lö pö kokay sörünötencha ompö kiyomisöto ng'ölyonto Töröröt nyo kimwowecha lö pö kokay. **Yoana 6: 37** Kikeghanacha nyu nyinte lö sörünîin! Mösösechanye wölo kitakenecha chomnyenyi nyopö kokay. Kisörunenecha pöropchenyi nyopö töng'önchin akuyomiswecha lö möyonechanye. **Epra. 13:5.**
- Kitakecha Töröröt, aketing'öcha nyakanat ompö sörünötenyo nyopö kokay, choni chole kitoröt nyopö söponwecha lee pipö kristo nyo kîghetuno akekîlö!